

Riddarhuset – ett historiskt arv

UNDER FLERA ÅRHUNDRADEN har den svenska adelns ättemedlemmar bidragit till framväxten av det Sverige som finns i dag. Dessa mäns och kvinnors historier är ett unikt arv värt att värna om. Hur vår roll i berättelsen om Sverige kan komma att se ut, förelägger vi adelsmötet 2016 i det fortsatta kommunikationsprojektet.

Erik Drakenberg heter vår nye riddarhussekreterare. Han presenteras i en intervju i detta nummer av Arte et Marte. Direktionen önskar honom välkommen att tillsammans med oss möta de framtida utmaningar Riddarhuset och vår förvaltning står inför. Samtidigt vill vi tacka avgående riddarhussekreteraren Carl-Gustaf Åkerhielm för en gedigen insats som inte minst har gett oss behövliga strukturer i vårt dagliga arbete.

Adelsmötet 2016 närmar sig med stormsteg. Många är involverade i förberedelserna. Kansliet bär det övergripande ansvaret för att allt ska fungera. Direktionen arbetar med sin verksamhetsberättelse för de gångna tre åren och förslag på viktiga projekt för de kommande tre åren. På hemmaplan skriver ättemedlemmar motioner för att påverka Riddarhusets inriktning. Valnämnden träffas regelbundet för att finna de bästa personerna att leda adelsmötet och vilka som ska ingå i riddarhusutskottet som ska granska direktionens arbete.

En nyhet blir att på storbildsskärm presentera direktionens Vördsamma Memorial, det vill säga verksamhetsberättelsen och äskanden för de kommande tre åren. Direktionens avsikt är att adelsmötesdelegaterna ska få en tydligare och mer strukturerad information för sina beslut. Planen är att storbildsskärmen ska användas under hela adelsmötet.

Blickar vi tillbaka på den mandatperiod som avslutas vid årsskiftet så har de flesta beslutade projekt gått i hamn. Balustraden runt palatset är färdigrenoverad. Vårt nya arkiv är fyllt med historiska dokument och framförallt sköldebrev i specialgjorda lådor. Systemstöd för registrering och lagring av genealogiska data är under utveckling och hittills faller utvärderingen väl ut. Brandsäkerheten har höjts i vårt palats. Alla vapenplåtar har digitalt fotograferats och möjliggör nu skapandet av en vapenbok. Stiftelserna delar ut mer än någonsin i understöd och stipendier, 54 miljoner kronor.

Det projekt som inte har nått sitt uppsatta mål är det omfattande arbetet med revidering och komplettering av stamtavlorna. Ökade kvalitetskrav har försenat och fördyrat projektet. Direktionen kommer att äska medel för fortsatt arbete under nästa mandatperiod.

I skrivande stund arbetar direktionen med förslag och prioritering av projekt som ska föreläggas adelsmötet. I februari erhåller ättemedlemmarna direktionens verksamhetsberättelse med äskanden.

Gustaf Wachtmeister af Johannishus, riddarhusdirektionens ordförande

FOTO: ATELJÉ UGGLA.

En sann gentleman

Sven-Bertil Taube intervjuas av Magdalena Ribbing

LÄNGTAR SVEN-BERTIL TAUBE till Sverige? Till skärgården, Sjösala, Östermalm där han växte upp?

– Nej, jag är inte den som går och längtar, säger Sven-Bertil Taube med utsökt diktion, den som bara en utbildad Dramatensskådespelare har. Denne inkarnation av svensk vissång, gitarrspel och skärgårdssommar bor i London sedan fyrtiofem år.

– Allt har sin tid. Det är bra som det är.

I London har han och hustrun Mikaela ett fyravåningshus på Alderville Road i lugna kvarter, och ingen tanke på att flytta tillbaka till Sverige. Fosterlandsbehovet får de tillfredsställt under flera årliga resor till Stockholm och andra platser. Somrarna på Gröna Lund är givna. Där började Sven-Bertil 1970 som medhjälpare och senare efterträdare till sin far på sommarkonserterna, ständigt utsålda, men har i sin egen rätt övertagit publikens kärlek sedan många år. Han tycker om att uppträda, det ligger i hans skådespelarnatur. Och så vill han gärna fortsätta arbeta. Han ler milt och säger att det kan behövas, yngste sonen Felix studerar på ett amerikanskt universitet, en viktig investering:

– Utbildning är det bästa föräldrar kan ge sina barn.

Även Sven-Bertil Taube har en amerikansk examen, år 1954 från Cherry Lawn School i Connecticut. I USA spelade han in sin första LP-skiva, *Swedish Folk Songs and Ballads*, senare studerade han gitarrspel i Madrid, teater i Stockholm på Witzanskys teaterskola och kom 1959 in på Dramatens elevskola. Som filmaktör debuterade han 1949 i sin fars film *Sjösalavår* – där spelade han sig själv.

Farfar var överlots, sjökaptan, fyrmästare på Vinga fyr och son till en tullförvaltare. Far var författare, konstnär, nationalskald, sångare, kompositör, hedersdoktor och Evert med hela svenska folket som bär hans poesi i hjärtat. Lyriken, musiken, sången, havet och konstnärskapet finns hos sonen Sven-Bertil Taube, säkert nedärvt sedan genera-

Sven-Bertil Taubes vapenring var en gåva av föräldrarna på hans 21-års dag.

FOTO: MARIA STENGARD-GREEN.

tioner. Medfött är kanske också att han liksom sin far är en sann gentleman. Men det vet han inte själv.

– Sådant tänker jag aldrig på, säger denne ytterligt eleganta man som inte kan tänka sig att förbli sittande om en kvinna i sällskapet står, eller att låta bli att hålla upp en dörr för en kvinna.

Fadern Evert och modern Astri Bergman, välkänd skulptris, propsade inte på etikett

och formalia. Barnen Per-Evert, Sven-Bertil och Ellinor uppfostrades genom gott exempel:

– Jag minns inte något tjat och några regler. Jag håller upp dörren för en dam därför att det behagar mig att göra så. Det är ingenting som plågar mig.

På samma sätt har det goda exemplet smugit i honom sociala koder och mönster, även obsoleta detaljer som att inte ha arm-

bandsur till frack. Han äger ett fickur som är rätt i ett sådant sammanhang, och han döljer inte sin förtjusning när han berättar historien bakom:

– Det var i London, jag spelade den jaktintresserade prins Albert i *I and Albert* år 1972 och fick av min motspelerska Polly James ett gammalt fickur i guld med graverat lock, ett sådant som heter en Hunter, och en guldkedja i stil Albert, just ett som passar till frack – och med en elegant blinkning till musikalen: Hunter och Albert!

Uret har han lånat ut vid en storstålig fest till den nu 21-årige sonen Felix som han konstaterar såg ut att vara född att bära frack med fickur. Han fick för övrigt lära sig prydligt bordsskick som en lek, berättar hans stolte far; när Felix som liten använde besticken rätt gjorde hans far en min som glad gubbe, och tvärtom: »vi hade en liten munter duell, rolig för oss båda.»

Hustrun Mikaela infogar att det är otroligt viktigt med traditioner. Inte som tyngd utan som hjälp, man har något att luta sig mot och förhålla sig till. Hon berättar om Sven-Bertil Taubes vapenring som han fick av sina föräldrar när han blev myndig, på den tiden vid 21 års ålder. Han har burit den sedan dess med en paus när den en gång försvann i vattnet vid Sjösala. Lätt hänt, ohjälpligt, en tapad ring i ett hav hittar man inte. Men några år senare gick Mikaela på samma strand och såg något som glimmade i sanden.

Det var ju osannolikt! Vinter och is och vågor – där var ringen!

Sådan tur har bara den som verkligen ser. Mikaela Taube hjälper sin man med det som ska ses. För flera år sedan drabbades han av en obotlig ögonsjukdom som gör att han nu inte har mer än ledsyn. Han går med sin vita kapp, rak i ryggen och utan ett ord av klagan. En gentleman talar hellre om annat än sig själv. Sven-Bertil skrattar:

– Min bror sade att vapenringen är skillnaden mellan att bli utkastad från krogen och utburen därifrån.

Nej, hans adelskap är inte centralt i hans liv om än givetvis närvarande. Artighet är en Taubesk tradition, menar han:

– Evert behandlade alla människor lika. Han pratade med gatsoparen utanför porten och professorn på fin middag på samma artiga sätt.

På samma sätt har han själv vänner i alla samhällslager inklusive adeln. De gamla anorna är han medveten om, men tycker inte att han har haft hjälp av dem i sitt liv. Jo, kanske på franska slott, där är man medveten

om adel på ett helt annat sätt och där umgås familjen emellanåt. Och en gång var det en hyresvärd som lät honom hyra en bostad trots att han var skådespelare, sådana nekades då vanligen hyreskontrakt. Det var kanske namnet som hjälpte till då, tror han. Och så flyttar han fokus igen från sig själv till sin far:

– Evert berättade om sin värnplikt i flottan, en officer inspekterade beväringarna och sade när han läste Taube på pappas namnskylt ungefär »sådant heter man inte, när tog ni det namnet?» Evert svarade som det var »på 1200-talet, kaptan» och fick en anmärkning för uppstudsighet.

Ett stråk av vemod, knappast bitterhet, hörs när Sven-Bertil Taube berättar om det han benämner fadershuset, Dramaten.

– Det är den plattform jag står på, fortfarande. Jag minns med glädje Dramaten, alla begåvade, roliga kamrater, all gemenskap. Och så kom 1960-talet med revolten som emanerade från Frankrike – där stod man på randen till inbördeskrig efter Algerietkriget – och i Sverige blev stora grupper allt mer radikala, med protester mot allt bestående. På Dramaten uppstod en otrevlig stämning. Vänstervindarna blåste snålt och hårt, ingen hälsade på Alf Sjöberg, Ingmar Bergman fick inte gå in i elevskolan. Idén var att här skulle inte vara något stjärnspel, bara grupparbete och kollektiv. Det var inte kreativt, bara tråkigt. I London pågick samma rörelse men där mynnade den ut i fritt skapande, nya tankar, ny kultur. I den vevan flyttade jag till London, det var inte aktuellt att återgå till Dramaten.

Operabaren har alltid varit en samlingsplats för konstnärer, författare, musiker och andra som ibland kallas bohemer. Någon bohem i meningen medvetet eller omedvetet slarvig i leverne och klädsel har Sven-Bertil Taube aldrig varit. Han är nu som då välklädd, hög kvalitet, diskret framtoning. Gentleman! Men Operabaren besökte han som alla andra i hans kretsar på 1960-talet, och minns hur den snygga klädseln hånades, hur det kunde uppstå grupper av alla mot en. Han kunde vara denne en och hanterade det men inte utan ärr. Stridslysten var han inte:

– I skolan slog jag aldrig tillbaka när någon angrep mig – jag var nog pacifist.

Från uppväxten hade han med sig en liberal hållning.

Hur definierar han sig, denne mångkunnige konstnär? Han låtsas som om frågan aldrig ställts tidigare trots att få har blivit så ofta intervjuade som han. Fridfullt funderar han en stund och säger att skådespelandet,

sången, musiken, är grenar på samma träd.

– Men inte är jag någon institution! Jag har gjort några skivor! Sången är en förlängning av talet. De befruktar varandra, hänger ihop. En gång tecknade jag mycket men sedan kom gitarren in i mitt liv, och så skådespelandet. På Dramaten övade jag på min gitarr i logen men då hörde jag inte högtalarutropet »Taube till Stora scenen» och bestämde mig för att skådespelandet var viktigare.

Några skivor? Blygsamheten igen. Sven-Bertil Taube har åstadkommit ett antal med den sång och musik som älskas av alla generationer. Senast kom år 2014 i november CD:n *Hommage*, hälsning eller hyllning, till hans egen 80-årsdag och karakteristiskt nog handlar hela skivan om hans vänner, inte om honom. Det är visor av Lars Forssell, Olle Adolphson, Carl-Fredrik Reuterswärd, Gunnar Bohman och musik av Ulf Björlin som Sven-Bertil tolkar på sitt personliga, precisa och högmusikaliska sätt. Han är förvånad över den uppmärksamhet som följde, och hade inte väntat sig Dramatenföreställning och TV och annat i samband med den.

Hemma är alltså sedan länge Alderville Road i London. Men svensk medborgare är han, och som resident men inte medborgare i Storbritannien måste man fylla i långa formulär, bland annat om var man vill bli begravd. För Sven-Bertil Taube är svaret inte svårt:

– Strö ut min aska i havet utanför Sjösala.

ADLIGA ÄTTEN TAUBE

En gång hette ätten Tuve, ursprungligen från Tyskland, men förekommer sedan 1300-talet i Estland och Livland. Arndt Tuve till Maydel i Jördens socken i Estland var den svenska adliga ättens äldst kände stamfader; han levde minst till år 1508. Hans ättling i femte led var översten och lantrådet Evert Taube till Odenkat i Rappels socken i Estland som naturaliserades år 1668 under Karl XI:s förmyndarregering men utgick på svärdssidan år 1722. Redan då hade ätten förgrenats i friherrliga ätten Taube af Odenkat. Grenar av ätten finns på Finlands Riddarhus under nr 60 bland adelsmän.

Kaflås

von Essens stamgods

DEN STÅTLIGA HUVUDBYGGNADEN på Kaflås ligger vid ån Ösan i Tidaholms kommun i Västergötland. Godset har tillhört släkten von Essen sedan 1723 utan att ha varit fideikommiss. Slottsbyggnaden uppfördes omkring 1750–1770 och är en tidstypisk rokokooanläggning, men byggd i större skala med tre våningar och elva fönsteraxlar på huvudfasaden. Kanske är det därför som Kaflås benämns slott och inte herrgård.

FRÅN SALSBYGGNING TILL STAMGODS

Ägarlängden går tillbaka till 1390-talet med ätter som Natt och Dag, Sparre och Brahe. De flesta ägarna kom inte att bo på Kaflås

och den förste som med säkerhet bosatte sig där var Gustaf Hård af Segerstad. Denne var hovstallmästare, en skicklig ryttare och känd för eftervärlden som Karl XII:s ridlärare. Han inköpte Kaflås 1696 av Nils Brahe som var arvtagare till ett enormt gods innehav från både farbrodern Per Brahe d.y. och svärfadern Carl Gustaf Wrangel. Nils ärvde dessvärre även deras skulder till staten efter reduktionen och tvingades sälja det mesta av arvet, däribland Kaflås. Den nye ägaren Gustaf Hård lät vid sitt övertagande inte nöja sig med den äldre manbyggnaden av sten utan uppförde en ny »salsbyggning» av timmer under spåntak. Timmerbyggnaden finns inte kvar i dag men väl stenbyggnaden nere vid ån. Gustaf Hård bekostade också en

ombyggnad av Hömb's medeltida kyrka i närheten, som sedan blev hans sista vilorum. År 1723 såldes Kaflås av sterbhuset efter Gustaf Hård till friherre Hans Henrik von Essen som därmed lade grunden för von Essens obrutna ägandeskap. I köpet ingick en del av Gustaf Hård's inventarier som till exempel ett konstgjort älg huvud och enstaka tavlor, föremål som än i dag finns kvar på Kaflås.

KAFLÅS GÅR I ARV

Hans Henrik von Essen var ogift och bodde på Kaflås med sin syster Anne Margrete, varför arvet fördes vidare till brorsonen kammarherren Fredrik Ulrik von Essen d.ä. Han var en man med politiska ambitioner inom

Kaflås slott är numera byggnadsminne och en storslagen representant för rokokotidens herrgårdsarkitektur. Sedan 1723 har godset gått i arv inom friherrliga ätten von Essen.

I trapphuset på Kaflås hänger en malmklocka från Per Brahes tid. Den fungerade tidigare som vällingklocka och var placerad i ett klocktorn dolt i en av skorstenarna. Per Brahe d.y. ägde Kaflås 1665–1680 och syns på porträttet bakom.

mösspartiet och även en framstående industri-företagare som bland annat anlade ett alunbruk på Kaflås. Fredrik Ulrik von Essens idé att uppföra en ny mangårdsbyggnad sammanföll med hans framgångar och var samtidigt ett typiskt drag under rokokotiden. Vem som var arkitekt har inte säkert kunnat fastställas då ritningen, som ännu finns kvar, är osignerad. Fredrik Ulrik von Essen d.ä. med hustru Anna Charlotta Kruise af Verchou är stamfäder för alla von Essen av den friherrliga ätten nr 158. Kaflås kan därmed ses som von Essens stamgods.

I dag har ägandet gått över till nionde generationen. Carl Fredrik »Calle» von Essen, utbildad agronom, bor med sin hustru Andrea och två söner på Kaflås slott. De flyttade in 2012 och har av praktiska skäl valt att bo i rummen på bottenvåningen.

– Vi har inte helt botten i oss än, men just nu passar det bäst att bo på nedervåningen, förklarar Calle von Essen och visar på de grindar som skyddar barnen från uppdade vapen på väggarna och från att ramla i trapporna.

– Skogsbruk och växtodling är det vi lever av i huvudsak, fortsätter han. En mindre del utgörs av fastigheter och jakt, men vi har ingen djurhållning kvar utan var tidiga med att förutse olönsamheten med mjölkkor.

Rent juridiskt sköts verksamheten av Kaflås AB med endast två heltidsanställda, förutom mig själv, och två deltidanställda.

Pappa Fredrik von Essen är fortfarande delägare i bolaget.

– Jag växte inte upp på Kaflås utan flyttade in på 1980-talet, berättar Fredrik von Essen. Jag kom sedan att bo där i 30 år. Vi föräldrar bodde på övervåningen, medan barnen bodde på bottenvåningen.

I dag har han flyttat till Stockholm men har kvar ett mindre sommarboende på ägorna.

HÄSTAR, TÅG OCH VÄXTHUS

Kaflås har fått uppleva många förändringar under generationernas gång. På 1830-talet upprättade generalen Fredrik Ulrik von Essen d.y. regementsexpedition, stuteri och ridskola för unga officerare där. Generalens yngste son, excellensen Fredrik von Essen, som gift sig med en av landets rikaste arvtagerskor, grevinnan Aurore Brahe, förde stora egendom och pengar till släkten. För Kaflås del uppfördes ett modernt mejeri med ångmaskindrift, ladugård och stall uppförda i granit samt ett sågverk. Pengar satsades även i järnvägen Hjo-Stenstorp, där Kaflås försågs med egen järnvägsstation, och i tändsticksfabriken Vulcan i Tidaholm. På sin 70-årsdag år 1900 avsatte excellensen dessutom medel för en släktfond som sedan dess har förvaltats av Riddarhuset.

Av excellensens tre söner var det översten Carl von Essen som ärvde Kaflås, medan bröderna ärvde Skokloster respektive Ryd-

Kaflås äldsta tapet är hallstämplad i Stockholm 1750 och visar olika teaterscener. Tapeten satt tidigare i ett av gästrummen, men flyttades på 1920-talet ner en våning till det som kallas »tapetrummet».

boholm. Carl var gift med Ruth Wallenberg och kunde lägga ytterligare stora ekonomiska resurser på att renovera slottet på 1920-talet. Bland annat försågs huset med centralvärme och elektricitet från eget elkraftverk. De unika vägguttagen, troligen tillverkade för likström, som då installerades är fortfarande i funktion. Den senaste stora renoveringen genomfördes på 1970-talet.

Dagens ägare konstaterar att det är ett evighetsprojekt att underhålla ett hus som Kaflås. Just nu pågår renovering av fönster och det finns många, 76 stycken närmare bestämt.

– Som en sidoverksamhet säljer vi numera växthus. Min hustru och jag skulle köpa ett växthus för ett par år sedan men köpte i stället hela verksamheten från de äldre ägarna, berättar Calle von Essen.

Företaget går nu under namnet Hortum växthus AB och vänder sig till små proffs och seriösa hobbyodlare. Tillverkningen sker utomlands medan lagret ligger i gamla ladugården på Kaflås.

Kanske kan detta bidra till att få ekonomin att blomstra många generationer framöver för von Essens på Kaflås. ☞

Fredrik Styrfält, riddarhusintendent med fil.kand., i konst- och arkitekturhistoria

FOTO: FREDRIK STYRFÄLT.

Kungörelse för adelsmötet 2016

Jämlikt §6 i riddarhusordningen kungörs att Ridderskapet och adeln sammanträder till lagtima adelsmöte **lördagen den 20 februari år 2016**.

Vid adelsmötet äger huvudman rätt att intaga säte och stämma för ätten, och där huvudman icke infinner sig, ätteman med företrädare för den bland flera, som är huvudmannäkten närmast. Har icke heller ätteman anmält sig, må säte för ätten intagas av den, som därtill blivit befullmäktigad.

För rättighet att delta i adelsmötet erfordras att ha uppnått 21 års ålder, vara manlig svensk medborgare och bosatt i Sverige samt att ha erlagt föreskriven kapitationsavgift.

Huvudman, som är berättigad att intaga säte och stämma på Riddarhuset, kan för ätten därtill befullmäktiga annan adelsman. Är huvudman ej behörig att utge fullmakt, inträder för tillfället närmaste ätteman, för vilken laga hinder icke möter, i huvudmannens ställe att utfärda fullmakt för ätten.

Jämlikt av 2013 års adelsmöte antagna bestämmelser om val-

nämnd ska nämnden förbereda de val, som äger rum vid adelsmötets början, nämligen val av ordförande och vice ordförande vid adelsmötet, delegerade samt ledamöter i riddarhusutskottet. Nämnden upprättar förslag till valsedel och anslår detta i Riddarhuset senast sex veckor före adelsmötets början. Nämndens ordförande är herr Roland Dahlman.

Enligt nyss nämnda bestämmelser kan även enskilda medlemmar av adeln – vilkas antal dock ska vara minst tio – skriftligen under förklaring att de ämnar delta i adelsmötet, hos riddarhusdirektionen begära mångfaldigande av viss valsedel. Sådan begäran ska göras efter det att valnämnden anslagit sitt förslag till valsedel och **senast den 12 februari 2016**.

Närmare upplysningar om adelsmötet kan erhållas på riddarhuset.se eller på riddarhuskansliet, telefon 08-723 39 91.

Stockholm i november 2015
Riddarhusdirektionen

2016 års adelsmöte inleds den 20 februari klockan 15.00 med namnupprop och pollettutdelning. Innehav av pollett innebär rätt att utöva ättens talan. Polletten pryds av Riddarhusets gamla sigill. På baksidan skrivs innehavarens namn, ätte- och bänknummer. FOTO: FREDRIK STYRFÄLT.

Program den 20 februari 2016

15.00: UPPROP FÖR POLLETTUTDELNING

Personlig anmälan inför riddarhusdirektionen ska göras av adelsman som vill delta i adelsmötet och som därtill är berättigad enligt gällande bestämmelser.

För att underlätta uppropet är det önskvärt att de ledamöter av Ridderskapet och adeln som avser att ta ut pollett*, i god tid och senast den 12 februari 2016, underrättar riddarhuskansliet om detta via inloggning på hemsidan. För de adelsmän som önskar närvara och som inte har fått inloggningsuppgifter, var god kontakta riddarhuskansliet per telefon 08-723 39 91 eller e-post kansli@riddarhuset.se.

* Under tiden fram till adelsmötets slutsammanträde verkställs anteckning och utdelning av polletter efter riddarhusutskottets prövning på tider som senare meddelas.

16.00: ADELSMÖTET FÖRKLARAS ÖPPNAT

- Val av ordförande, vice ordförande samt delegerade under mötet.
- Val av ledamöter till riddarhusutskottet.
- Avgivande av motioner.
- Tidpunkt för nästa sammanträde.

18.30: SUBSKRIBERAD MIDDAG

Middag för de ledamöter som deltagit i öppningssammanträdet. Anmälan om deltagande i middagen, som kostar 400 kronor, görs samtidigt som föransökan om deltagande i adelsmötet via inloggning på hemsidan. Bekräftelsemail skickas till dem som erhållit plats.

Adelsmötet – hur går det till?

ADELSMÖTET HAR SINA rötter i den gamla svenska ständsriksdagen. Vid mötet behandlas frågor inom adelns interna intresseområden såsom dess ekonomi, stiftelse- och domänförvaltning, riddarhuspalatsets underhåll och användning, genealogiska ärenden etc.

Ett adelsmöte fungerar som högsta beslutande organ inom den korporation som adeln utgör. Direktionen ska rapportera om sin förvaltning under den gångna treårsperioden och adelsmötet har att fatta beslut om ansvarsfrihet.

I princip har varje på Riddarhuset introducerad ätt en röst. Vilka personer som får representera respektive ätter, och därmed delta i mötet, framgår av kungörelsen (se sid. 6). Innehav av pollett innebär rätt att utöva sin ätts talan. Den som avser att delta i adelsmötet bör anmäla detta i god tid **via inloggning på hemsidan, senast den 12 februari 2016.**

FULLMAKT

Den som vill söka fullmakt för att föra någon annan ätts talan måste själv ta de erforderliga kontakterna för detta. På hemsidan finns mer information och formulär för detta.

ADELSMÖTET ÖPPNAS

Mötet öppnas av den äldste närvarande greven, som leder de inledande valen av bland annat en ordförande som ska leda arbetet under adelsmötet. Därefter väljs ett riddarhusutskott om sexton personer. Dessa val sker enligt traditionell ritual, med slutna sedlar. Riddarhusdirektionens ordförande redogör sedan för det vördsamma memorialet om de gångna tre årens verksamhet och direktionens förslag för den kommande treårsperioden.

Sedan riddarhusdirektionens berättelse och väckta motioner remitterats till utskottet för yttrande, avslutas öppningssammanträdet med att beslut fattas om nästkommande sammanträde, i regel adelsmötets slutsammanträde, som äger rum i juni 2016.

Några förhandlingar äger alltså inte rum under mötets första sammanträdesdag. Det nyvalda riddarhusutskottet har en arbetsfylld tid framför sig, då de ska granska dels direktionens berättelse över de gångna tre årens verksamhet, dels de motioner som väckts. Arbetet ska resultera i ett antal utlåtanden, som regel med en hemställan till adelsmötet att vid slutsammanträdet godkänna eller avslå de yrkanden som framställts. Ofta aktualiserar utskottet därvid egna förslag till lösning av någon fråga. Efterhand som utlåtandena blir klara läggs de upp på hemsidan med en särskild inloggning för kännedom till de ättemedlemmar som tagit ut pollett.

SLUTSAMMANTRÄDET

De egentliga förhandlingarna äger rum vid slutsammanträdet i juni. Då behandlas utskottets utlåtanden över motioner och verksamhetsberättelse. Efter eventuell diskussion i en sakfråga ställer ordföranden proposition för beslut. Voteringar sker med kontrollerad handuppräknning, medan personvalen förrättas i hävdvunnen form.

Beslut fattas om ansvarsfrihet för den avgående riddarhusdirektionen, val sker av ny direktion, revisorer, samt val- och medalj-nämnder varefter adelsmötet avslutas.

I anslutning till sammanträdet serveras gemensam lunch för adelsmötets ledamöter. Anmälan om deltagande i lunchen, som kostar 150 kronor, görs samtidigt som föransökan om deltagande i slutsammanträdet via inloggning på hemsidan. Bekräftelsemail skickas till dem som erhållit plats.

EFTER ADELSMÖTET

Ridderskapet och adelns handlingar vid lagtima adelsmötet 2016 sammanställs och skickas per post till alla som närvarat vid öppnings- och/eller slutmöte.

Direktionen inleder tillsammans med kansliet arbetet med de projekt som adelsmötet beslutat om för de kommande tre åren.

Porträtten i Adelskalendern 2016

I den 22:a utgåvan av Sveriges Adelskalender 1899 infördes ett porträtt av redaktören Gabriel Anrep (1821–1907). Året därpå infördes för första gången porträtt av åtta »mer framstående personer» utvalda av Gabriel Anrep själv.

Numera tar en kalenderkommitté fram förslag på vilka som ska pryda kalendern med sina porträtt.

Tolv personer (sex män och sex kvinnor) väljs sedan ut av Riddarhusdirektionen med hänsyn till yrkesverksamhet, ålder och insats för Riddarhuset.

Carl Bennet, f. 1951. Friherre, tekn. dr h c, industriman, styrelseordförande.

Sandra Fock, f. friherrinna Reh binder 1935. F.d. riddarhusfiskal, styrelsemedlem i Svenska Adelsförbundet.

Charlotte Gyllenhammar, f. 1962. Konstnär, skulptör, ledamot i Konstakademien.

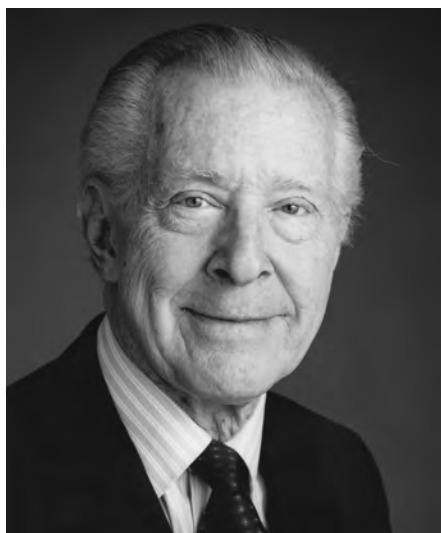
Agneta Lagercrantz, f. 1956. Journalist, författare, föreläsare.

Thorsten Leijonhielm, f. 1947. Friherre, jur.kand., f.d. utskottsordförande, f.d. utskottsmedlem, delegerad och rösträknare vid adelsmötet 2010.

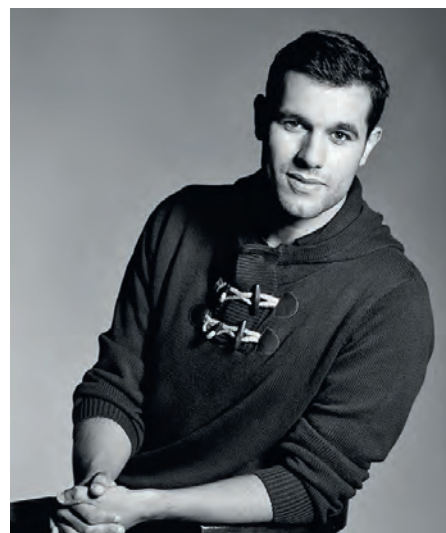
Ann Olivecrona, f. 1951. BSc, zoolog, författare.

Jan-Carl von Rosen, f. 1929. Greve, kabinettskammarherre, f.d. vice ceremonimästare.

Louise Schmidt, f. Nordenskiöld 1949. F.d. barnombudsman, f.d. generaldirektör, f.d. ställföreträdande föreståndare och administrativ chef vid Stressforskningsinstitutet.

Edward af Sillén, f. 1982. Manusförfattare och regissör.

Hans von Stockenström, f. 1950. Jur.kand., f.d. kapten i Södermanlands reg. reserv. Direktionsmedlem 1998, domändirektör 2007.

Christopher Toll, f. 1931, †2015. Fil.dr, f.d. docent i semitiska språk vid Uppsala universitet och professor emeritus i semitisk filologi vid universiteten i Aarhus och Köpenhamn.

Moira van Mansfelt von Wright, f. 1957. Professor i pedagogik och rektor för Södertörns högskola.

FOTOGRAFER

- Carl Bennet • FOTO: Sören Håkanlind
 Sandra Fock • FOTO: Ateljé Ugglas
 Charlotte Gyllenhammar • FOTO: Alain Couillaud
 Agneta Lagercrantz • FOTO: Aje Hedlund
 Thorsten Leijonhielm • FOTO: Nacka Foto Per-Anders
 Ann Olivecrona • FOTO: Per Aronsson
 Jan-Carl von Rosen • FOTO: Ateljé Ugglas
 Louise Schmidt • FOTO: Ian Johnson
 Edward af Sillén • FOTO: Mattias Johansson
 Hans von Stockenström • FOTO: Ateljé Mona Skoglund
 Christopher Toll • FOTO: Elisabeth Toll
 Moira van Mansfelt von Wright • FOTO: Anna Hartvig

Stiernstedt och Klingspor

Om adelns stora heraldiska bokverk

RIDDARHUSDIREKTIONEN har beslutat att ätternas ingresser i 2016 års adelskalender ska prydas av vapenteckningarna ur *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok*, utgiven 1857–1879. Därmed kommer det fullständiga vapnet för respektive ätt att redovisas, det vill säga med rangkronor, hjälmar, hjälm-täcken, hjälmprydnader, sköldhållare, postament, mantlar med mera. Vapnen är utförda i färglitografi.

STIERNSTEDT OCH KLINGSPOR

Författarna bakom detta flerbandsverk var August Wilhelm Stiernstedt (1812–1880) och Carl Arvid Klingspor (1829–1903).

Efter studier i Uppsala tjänstgjorde Stiernstedt i ämbetsverk och domstolar men lämnade vid drygt 30 års ålder dessa sysslor för att i huvudsak ägna sig åt heraldik och numismatik som sina stora intressen. Från 1855 och fram till sin död innehade han posten som riksheraldiker.

Blott tretton år gammal antogs Klingspor som kadett vid Karlberg och inledde där-efter en bana som kavallerist vid Livregementets dragonkår. Vid sidan av sitt militära yrke framträdde han som privatlärare och utgav flera böcker med kulturhistorisk inriktning. Han skulle 1880 efterträda Stiernstedt som riksheraldiker och kvarstod liksom denne i ämbetet fram till sin död.

BOKVERK AV MASTODONTFORMAT

Verket omfattar fem stora band och de båda författarna byggde vidare på de vapenböcker som då hittills hade utkommit. Redan i början av 1650-talet inledde boktryckaren Henrich Keyser ett projekt som avsåg att visa den svenska adelns vapen. Samtidens kräsna och självmedvetna adelsmän var emellertid skeptiska då de ansåg att

C.A. Klingspor var officer vid Livregementets dragonkår, här dekorerad med svärds- och vasaorden. (HERALDISKA ENHETENS SAMLINGAR, RA).

provtrycken inte höll tillräckligt hög kvalitet. Resultatet blev att någon större upplaga aldrig utkom. Paradoxalt nog utgör de få i dag kvarvarande alstren en viktig källa till kunskap om svensk 1600-talsheraldik. Under 1700- och början av 1800-talet utkom flera böcker med skrafferade vapenbilder. För att komplettera dessa tryckta källor bedrev Stiernstedt och Klingspor egna arkivstudier för att råda bot på den bristande kunskap som, trots allt, fanns rörande detaljer för vissa vapen.

I det första bandet samlade Stiernstedt högadelns vapen. Dessa hade i omgångar

A.W. Stiernstedt låter ena handen vila på bandet med grevarnas och friherrarnas heraldiska vapen. (STIERNSTEDTSKA SLÄKTFÖRENINGENS ARKIV, RA).

tryckts vid olika tyska förlagsanstalter. De därpå följande fyra banden innehåller vapnen för den övriga adeln och är i huvudsak tryckta i Sverige med Klingspor som utgivare.

ETT KRAFTPROV UTAN EFTERFÖLJARE

Riksheraldikern Adam Lewenhaupt gav 1926 bokverket följande omdöme: »I början föga konstnärligt både i teckning och tryck förbättrades det betydligt under arbetets gång, i synnerhet sedan det överflyttats till svenskt förlag och svenskt tryckeri». Citatet ska inte

förstås som ett uttryck för någon storsvensk mentalitet utan speglar vad en kunnig kändare verkligen ansåg. Stiernstedt själv beklagar i sitt förord att vissa vapen inte nådde upp till »den artistiska fulländning» som han ansåg att läsaren hade rätt att kräva. Därtill ger han de tyska tryckerierna en känga för att han inte fått granska visst korrektur innan verket gått i tryck. Man anar att han själv inte var helt nöjd med delar av resulta-

tet. Ändå måste hans insats värderas högt. När Stiernstedts band 1865 blivit komplett var det första gången som landets grevar och friherrar i bokform kunde se sina fullständiga vapen i färg. Läger man där till att verket även omfattar de utdöda ätternas vapen blir det en svårslagen prestation. I kombination med Klingspors fyra band är det hela att betrakta som ett kraftprov.

Detta var de omfattande katalogernas

tidevarv och den närmast outtröttlige Klingspor skulle senare återkomma med andra arbeten i mastodontformat. Men det stora och påkostade fembandsverket med den långa sviten av de adliga svenska vapnen i färg var på sin tid något alldeles extra och en ytterst exklusiv produkt, förbehållen endast några få utvalda köpare. Det har ännu inte fått någon efterföljare. ☞

Carl Michael Raab, biträdande statsheraldiker

Heraldik – motiv kontra uttryck

I den verbala beskrivningen (blasoneringen) fastställs vapnets innehåll, det vill säga vilka motiv och färger som ska förekomma. Däremot lämnas utformningen, inom vissa givna ramar, till konstnären.

ETT EXEMPEL:

Vapnet för friherrliga ätten Fleming af Liebelitz

Ättens vapen innehåller fem fält som alla har olika motiv. Det varierade innehållet gör det lämpligt som studieobjekt när versioner från olika tidsperioder ska studeras. Hjärtvapnet med sina åtta kulor mellan två bjäl-

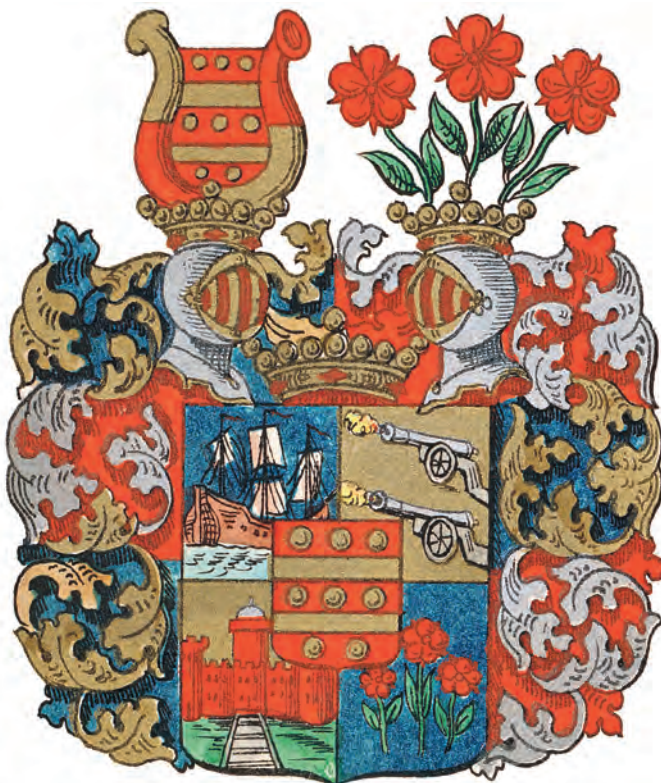
Otto von Schwerins vapenbok 2011.

kar är av medeltida ursprung. Detta och innehållet i övrigt grundar sig på blasoneringen i friherrebrevet från 1651: ett skepp, två kanoner, ett slott samt tre blommor. Det är motiv som alla har anknytning till ättens historia.

De tre versionerna visar hur de olika tecknarna har utfört motiven och åskådliggör deras bundenhet till respektive tidsperiod. Liksom andra konstformer måste varje avbildning bedömas efter sin tids villkor. Eftersom uttrycket kan ändras finns möjligheter för ett vapen att alltid vara i takt med tidens konstnärliga ideal.

Henrich Keyzers vapenbok 1652.

A.W. Stiernstedts vapenbok 1865.

HERALDICA CURIOSA

De nygamla vapnen i Adelskalendern

NÄR 2016 ÅRS Adelskalender granskas av läsarna kommer en förändring att uppmärksammas. Ätternas vapensköldar är inte bara återgivna i färg utan även kompletta med hjälmprydnader, hjälmtäcken, sköldhållare, postament och andra heraldiska element. I samband med korrekturutskicken i början av året informerades medlemmarna om denna förändring och redaktionen har sedan dess nåtts av ris och ros. För att informera läsarna om konsekvenserna av denna omdaning redovisas här för- och nackdelarna samt tankar kring detta.

FÖRDELAR

För första gången någonsin redovisas nu vapnen komplett med alla heraldiska komponenter. Inte någon gång sedan första utgåvan 1854 har detta skett. Många har levt med

föreställningen att det är ättens *vapensköld* som visats i Adelskalendern men så har inte varit fallet. Det är egentligen *vapnet* som återgivits. Först när man även ser övriga beståndsdelar som hjälmar, hjälmprydnader, hjälmbindlar, rangkronor, hjälmtäcken och eventuella sköldhållare och postament kan man hävda att vapenskölden är fullständigt och korrekt återgiven.

Den kanske största vinsten är hjälmarna och hjälmprydnaderna. Tidigare har man inte kunnat se skillnad mellan exempelvis friherre och greve Adlercreutz. Nu ser man att den adliga ätten tillsammans med kommandörsätten har en hjälm, friherren har två och greven har tre. Så är vanligast men undantag finns, som adliga ätten Du Rietz som förärats två hjälmar och grevliga ätten Lewenhaupt som stoltserar med hela åtta stycken. Praxis är att då en ätt upphöjs till friherre

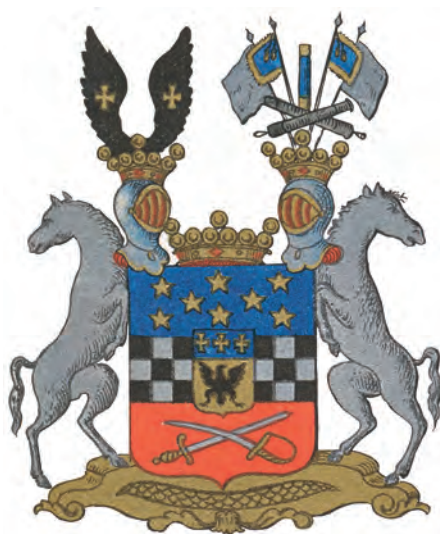
så placeras den gamla adliga hjälmprydnaden på den heraldiskt högra sidan och den nya friherrliga på den heraldiskt vänstra. Om ätten sedan upphöjs till grevlig värdighet så sätts den tredje hjälmen vanligen i mitten. Man kan ofta utläsa mycket genealogisk information från hjälmprydnaderna. Se Heraldica Varia i detta nummer rörande den Ribbingska hjälmprydnaden i friherre de Geer af Leufstas hjälmprydnad.

De flesta adliga ätterna har ingen rangkrona i själva vapnet. Men på några av de äldsta ätterna som Ribbing och Soop kan man nu se att de har en rangkrona som liknar en friherrlig sådan. Detta är förbehållet de adliga ätterna vars förfäder varit riksråd.

Några andra adliga ätter som Mörner och Pauli har blivit förlånade en vanlig adlig rangkrona men de allra flesta har ingen alls utan hjälmen kröns endast med en hjälmbindel.

Adliga ätten Adlercreutz nr 1386.

Friherrliga ätten Adlercreutz nr 331.

Grevliga ätten Adlercreutz nr 125.

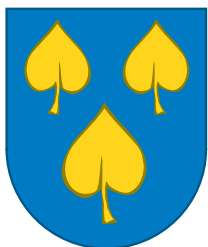
Sköldhållare och postament återfinns oftast bland friherrliga och grevliga ätter av nyare datum. Nu åskådliggörs vilka ätter som har hjälmtycke i form av vapenmantel eller ett så kallat lövverk. Vissa ätter har även förärats en speciell sköldform, exempelvis adliga ätten Zacco som har en engelsk form.

NACKDELAR

Att nu återge hela vapnet innebär att det blir svårare att studera detaljerna ju mer komplext det är. Exempelvis är det marigt att detaljgranska grevliga ätten De la Gardies vapen.

Sedan 2001 har vapensköldarna varit avbildade i färg och ritade i vektorgrafik. Färgerna har då varit harmoniserade och det har således bara funnits en nyans av varje basfärg. Att harmonisera samtliga färger till denna kalender har varit omöjligt varför till exempel färgen blå skildras i en mångfald nyanser då den har varit tryckt så i den äldre vapenboken.

Vapnen i 2016 års Adelskalender är nämligen hämtade från *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok*, utgiven 1857–1879. (Se biträdande statsheraldiker Carl Michael Raabs artikel om bokverket.) Vapnen skannades och skickades till en firma som frilade illustrationerna i Photoshop. På grund av trycktekniken i vapenboken så förekommer förskjutningar i trycket mellan olika färger var-

Adliga ätten Ribbing nr 15.

Grevliga ätten De la Gardie nr 3.

för illustrationen i vissa fall kan förefalla »smetig». Mycket har dock rättats till i Photoshop.

Det största problemet är dock att *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok* innehåller vissa rena felaktigheter. När bokverket framforskades fanns inte lika bra grundmaterial tillgängligt som det gör i dag – här måste vi tacka alla de som har deponerat och donerat sina sköldebrev till Riddarhuset. Felaktigheterna kan röra sig om detaljer som att en stjärna återges som en sporre eller att en varelse vänder sitt ansikte åt fel håll. I andra fall har fel färger använts i vissa fält som grevliga ätten Barnekow där det andra fältet är rött när det ska vara svart. Ett fåtal vapensköldar är dock starkt avvikande jämfört med originalsköldebrev. För adliga ätten Lager-

crantz visas en örn med en kvist i näbben flygande mellan två berg i den undre halvan och en grön lagerkrans mellan två stjärnor i den övre. Korrekt ska bergen inte finnas och kranzen ska vara gyllene. Adliga ätten Rosenmüllers vapen är diagonalt styckad men ska egentligen vara horisontellt delad. För både Lagercrantz och Rosenmüller stämmer dock vapenboken bra överens med vapenplåtarna i Riddarhussalen vilket tyder på att plåtarna har fått agera förlagor i brist på tillgång till sköldebrev.

Adliga ätten Zacco nr 2203.

Adliga ätten Lagercrantz nr 1011.

Adliga ätten Rosenmüller nr 706.

TANKAR

Redaktionen har valt att återge vapensköldarna så som de är återgivna i *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok* även om vapnen där i vissa fall inte återges helt korrekt. Fördelarna har tydligt övervägt nackdelarna. Det är av stort historiskt värde att publicera vapnen som helhet som dessa *de facto* återges i vapenboken. I framtiden får kanske redaktionen dessutom möjlighet att återge vapnen så som de återges i andra heraldiska verk, sköldebrev eller på vapenplåtar.

Till kalendern 2013 ritades 114 vapensköld-

dar om för att bättre efterlikna vapnen i sköldebreven. Den heraldiska forskningen upphör inte med detta. Arbetet fortsätter och de vektorbaserade vapnen ritas om efter hand som ny information kommer Riddarhuset tillhanda.

Den uppmärksamme undrar säkert hur problemet har lösts med de ätter som adlats och introducerats efter det att bokverket publicerats. Här har vi använt oss av Klingspors *Baltisches Wappenbuch* från 1882 där man hittar ätterna von Rosen af Kardina och von Samson-Himmelstjerna. Ätterna

Pantzerhielm, Berencrutz och von Braun har hämtats från *Ointroducerad adels kalender* från 1886. För friherre Nordenskiöld (se *Heraldica Varia* i detta nummer) och friherre Dickson har originalsisserna för vapnen nyttjats. För adliga ätten Gentschein var den bästa illustrationen själva vapenplåten i Riddarhussalen. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

VAPENILLUSTRATIONER: AUGUST WILHELM STIERNSTEDT, CARL ARVID KLINGSPOR, OTTO VON SCHWERIN.

RIDDARHUSET

Ett historiskt arv

Besök riddarhuset.se

Information om Riddarhuset och den svenska introducerade adeln • Webbutik • Ätte- och vapendatabas • Evenemang • Prenumeration på nyhetsbrev • Stipendier och stöd • Sällskaps- och släktföreningar • Visningar och guidningar • Om genealogi och heraldik

och följ oss på facebook.com/Riddarhuset

Meddelanden från Riddarhuset

VERKSAMHET

Erik Drakenberg tillträdde som riddarhussekreterare den 1 oktober. För mig stundar ett liv som aktiv pensionär men först kommer jag att som projektanställd hjälpa till med genomförandet av adelsmötet 2016.

Arbetet med Adelskalendern 2016 är i sitt slutskede. Den skickas ut i månadsskiftet november–december till alla som förbeställt och kommer även att finnas till försäljning i handeln och på riddarhuset.se.

Förberedelser på kansliet för det kommande adelsmötet är redan igång, trots att det återstår fem månader till öppningsmötet i februari 2016. Denna gång hoppas vi att kunna använda internet i betydligt större omfattning än tidigare för att göra alla dokument lättillgängliga för de personer som deltar. Samtidigt sparar vi på utskick med posten. Naturligtvis kan den som inte har tillgång till dator få alla underlag på papper som vanligt.

Som framgår står Riddarhuset just nu inför en intressant digital utveckling på många områden. Utveckling av nya avancerade datasystem ska hjälpa oss i vårt dagliga arbete. Nu öppnas också vår webbutik på riddarhuset.se. Där går det att handla alla de produkter som finns hos oss och betala med kort genom sin dator. Vi hoppas att webbutiken ska uppskattas av alla de som inte har möjlighet att besöka Riddarhuset.

Ta gärna del av vårt kulturprogram som bjuder på ett flertal evenemang. Hela programmet finns på hemsidan. På startsidan klickar man först på *Aktuellt* och därefter på *Kalendarium*. Här lämnas utförligare information om programmen och hur man beställer biljetter med mera.

Man kan naturligtvis undra om all denna digitalisering är nödvändig. Svaret är enkelt. Jag tror att vi måste följa med i vår samtid, samtidigt som vi värnar vårt historiska arv. Detta är fullt möjligt att kombinera om man skyndar lagom, som Riddarhuset brukar göra.

Därmed ber jag att få tacka för min tid på Riddarhuset och hälsa min efterträdare varmt välkommen!

Carl-Gustaf Åkerhielm, fd riddarhussekreterare

VÄRDEPAPPERSFÖRVALTNING

Efter flera mycket bra år för aktiemarknaderna har utvecklingen under 2015 varit betydligt mer volatil. Inledningen var stark och börserna gick upp under det första kvartalet. Därefter har utvecklingen varit väsentligt sämre. Stockholmsbörsens index var som mest upp drygt 15 procent men var i slutet av september nära noll. Det som utlöst denna oro har i första hand varit en osäkerhet om den ekonomiska utvecklingen i Kina och de oroliga finansiella marknaderna i Asien. Samtidigt har en viss osäkerhet kring den generella ekonomiska tillväxten i USA och Europa ökat vilket har haft som följd att vinstförväntningarna för bolagen justerats ned något. Samtidigt bör det poängteras att den mycket expansiva och stimulerande penningpolitiken fortsätter vilket gynnar finansiella placeringar. De av Riddarhuset förvaltade fonderna var per den sista augusti upp cirka fem procent.

Patrik Tigerschiöld, kassadirektör

DOMÄNFÖRVALTNING

På Löfstad slott har sista etappen av tak- och fasadrenoveringen slutförts. En konservator har behandlat de tretton stenportalerna. Under hösten kommer dräneringen av borggården att kompletteras. Olika stenarbeten i form av murar och stensättningar i parken kommer att vara ett prioriterat projekt under 2016.

Den planerade översynen av herrgården Stjärnevik har försenats, mest på grund av brist på kvalificerad arbetskraft. Förhoppningsvis kan arbetet genomföras under 2016.

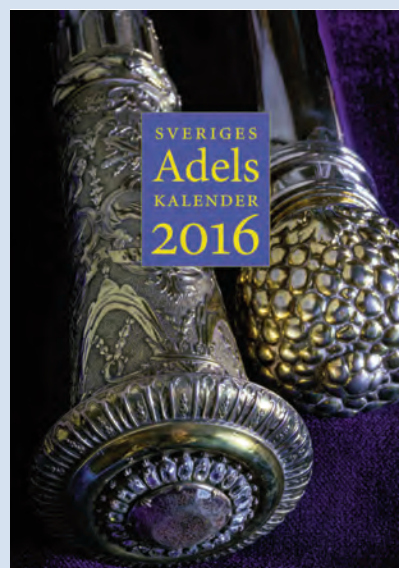
Den 1 november startar arbetet med inredning av övervåningen på Föllingsö herrgård.

På Kronovall har bytet av takbeklåderna fortgått enligt plan. Det kan bara konstateras att det var behövligt efter ungefär 130 år. Det nya taket blir mycket vackert. Förhoppningen är att projektet slutförs 2016.

Virkesmarknaden har inte förändrats särskilt under året. Sågarna går för fullt och

exporten av sågade trävaror gynnas av den svaga svenska kronan. Pappersindustrin är tyvärr inte pressad att höja massavedspriserna, mest beroende på import av ved från Norge. Ekonomiskt kommer 2015 att bli ett toppår för de svenska verken med undantag för tidningspappersbruken. För Piperska stiftelsen är den utvidgade stentäkten en mycket god intäktskälla.

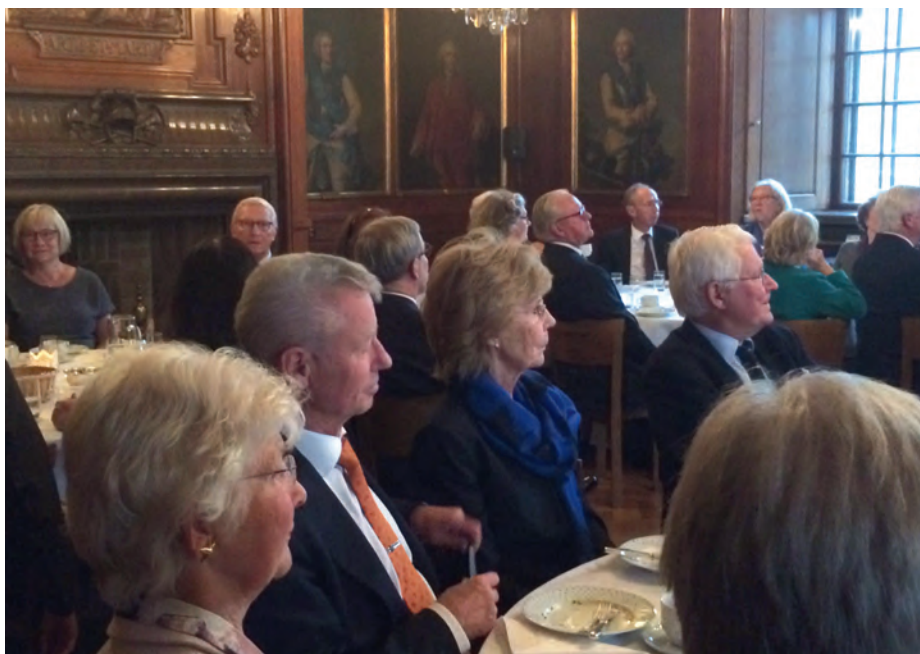
Hans von Stockenström, domändirektör

107:E ÅRGÅNGEN AV ADELSKALENDERN

Sveriges Ridderskaps och Adels Kalender 2016 redovisar de 663 fortlevande ätter som introducerats på Riddarhuset. De fördelar sig på 47 grevliga, 131 friherrliga och 485 adliga ätter som presenteras med vapen, historisk inledning och personbestånd. För första gången i Adelskalenderns historia redovisas vapensköldarna med alla dess attribut.

Adelskalendern 2016 finns bland annat till försäljning i Riddarhusets webbutik, 890 kronor exkl. frakt.

I september hölls Svenska Adelsförbundets traditionella tebjudning i Lantmarskalkssalen. Närmast syns Lottie Sparre, Henrik von Vegesack och Cecilia Lagerbjelke.

FOTO: LOUISE RIBBING.

INTERNATIONELLT

CILANE hade sitt höstarbetsmöte i Zagreb i Kroatien den 16–18 oktober 2015. Sverige företrädades av direktionens vice ordförande Erik Tersmeden och nyligen avgångne riddarhussekreteraren Carl-Gustaf Åkerhielm. Plenarmötet hölls inledningsvis gemensamt med den kroatiska adelsorganisationen.

Stadsfullmäktiges vice ordförande hälsade alla välkomna och ett hälsningsbrev från landets president lästes upp. Ett intressant föredrag om den kroatiska adelns historia hölls av en professor vid stadens universitet. Som vid andra kommunistiska maktövertaganden drabbades adeln av avrättningar, långa interneringar i fängelse samt beslag av egendom. Dock har man numera lyckats upprätta tillförlitliga genealogier för de flesta ätterna. Endast sådana ätter får bli medlemmar av den adelsorganisation som är ansluten till CILANE.

Bland ärendena som behandlades kan nämnas följande. Den ökande handeln med falska adelstitlar i flera medlemsländer föranleder CILANE att på sin hemsida införa en varning för detta och att där understryka att CILANE inte har något med sådant att göra, trots att det ofta påstås i annonserna. Polens möjlighet att få ingå i CILANE bedömdes

tveksam, därför att endast omkring en tredjedel av medlemmarna i den aspirerande organisationen anses ha klara genealogier. Olika delningar av Polen gör att arkiven är ofullständiga. Korrespondensen med den polska organisationen ska dock fortsätta, nu med förslag att de »klara» ätterna kan bilda en separat organisation. Projektet att kartlägga genealogiska almanackor som är pålitliga är i det närmaste slutfört.

Vidare bör nämnas ännu ett antal punkter: Ungdomsverksamheten tilldrog sig stort intresse. Den är framgångsrik; numera hålls välbesökta sammankomster i olika länder nästan varje månad. På CILANES hemsida ska det finnas information om utbytesmöjligheter för ungdomar. En nyligen inkommen förfrågan från den japanska adelsorganisationen, som tillkommit på kejsarligt initiativ, om kontakt med CILANE borde besvaras positivt. En kommitté skulle fundera på om det fanns utrymme för nya aktiviteter i CILANE. Slutligen avstogs en framställning från ointroducerad adels förening i Sverige om att få ansluta sig till CILANE. Den organisationen fyller inte kraven för att anses kunna samlat representera adeln i landet.

Erik Tersmeden, riddarhusdirektionens vice ordförande

KULTUR

Riddarhuset har ett omfattande och varierat kulturprogram. Samtliga evenemang och den senast uppdaterade informationen om dessa publiceras fortlöpande på riddarhuset.se.

Den 7 februari blir det Riddarjazz med bland andra Arja Saijonmaa och Erling Ribbings Quartet. För biljetthinformation, se Riddarhusets kalendarium under Aktuellt på riddarhuset.se.

FOTO: PETER KNUTSON.

Även i år har Riddarhuset förhandlat sig till förmånen för ättemedlemmar att komma två personer till priset av en biljett. Ett ökande antal ättemedlemmar utnyttjar denna möjlighet, vilket är glädjande.

Höstsäsongen inleddes den 25 augusti med en föreställning av Jean-Jacques Rousseaus melodram *Pygmalion*. Den genomfördes som höjdpunkt på en internationell konferens om Rousseau och hans inverkan på kulturen från 1700-talet och framåt.

Under hösten har Riddarhuset även gästats av Musik Thalia, Lilla Akademien, Tornborg Classic och Karlbergs Musikkår. De fyra evenemangen om Carl Michael Bellman som arrangerades i Riddarhuset under våren med anledning av 275-årsminnet av Bellmans födelse, följs upp av *Gutår båd natt och dag* den 26 november.

Vintersäsongen 2016 inleddes med Riddarjazzen den 7 februari.

Vi kan se tillbaka på ett aktivt kulturår med nästan 20 evenemang, främst i form av konserter. År 2014 hörsammade mer än 3 000 personer inbjudningarna till kulturaktiviteter. Det ska bli spännande att se om denna höga siffra kan slås 2015.

Henrik von Vegesack, kulturansvarig

ADELSMÖTET PÅ WEBBEN

Till adelsmötet 2016 kommer information och kommunikation till stor del att ske genom en särskild inloggningssida på riddarhuset.se. Inloggningsuppgifterna bifogas den kallelse som skickas som brev i december till alla huvudmän och dem som närvarade vid förra adelsmötet.

RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Riddarhussällskapet bildades 1947 och är en social sammanslutning för Riddarhusets medlemmar med familjer.

Årsavgiften är 150 kronor för makar och 100 kronor för enskilda. Sällskapets sekreterare Eva Gentschein tar gärna emot anmälan om medlemskap, tel. 073-707 19 38, e-post: riddarhussallskapet.gea@gmail.com. Kassaförvaltare är Carl Kalling och ordförande är Claës-Henrik Munck af Fulkila.

SVENSKA ADELSFÖRBUNDET

Den 21 september höll Svenska Adelsförbundet traditionsenligt sin tebjudning för ättemedlemmar i Stockholm med omnejd som under året fyller 70 år. Ett sextiotal personer hörsammade kallelsen. Elever från Lilla Akademien framförde en konsert och riddarhusamanuensen Oscar Langenskiöld höll ett kort och uppskattat föredrag. Därefter bjöds på afternoon tea i Lantmarskalkssalen. Många av gästerna passade på att gå med i Svenska Adelsförbundet. Intäkterna från sammankomsten går oavkortat till förbundets hjälpverksamhet.

Svenska Adelsförbundets huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behövande inom adel, i första hand äldre och sjuka. Även ointroducerad adel kan komma ifråga. Många hjälpbehövande saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör därför gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall.

Upplysningar om förbundets verksamhet lämnas av sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren, friherre Gabriel Hermelin, tel. 076-546 64 06. Ordförande är greve Gustaf Lagerbjelke.

VADSTENA ADLIGA JUNGFRUSTIFT

Den ärevördiga institutionen med rötter i första hälften av 1700-talet, benämnd Vad-

stena Adliga Jungfrustift, är i dag att betrakta som en pensionsstiftelse. Etthundra pensioner utdelas årligen till dem som varit längst inskrivna i Stiftet.

Normalt skriver föräldrarna in sina döttrar när de är små, men numera förekommer det att vuxna kvinnor, som uppfyller stadgarnas villkor, skriver in sig själva. Inskrivningsavgiften är 100 kronor och någon årsavgift utgår inte.

Stiftsjungfrur har rätt att bära Stiftets dekoration, ett vackert emaljerat vitt ordenskor med blåvit rosett. Etui med dekoration och miniatyr kostar 500 kronor inkl. porto och kan rekvireras från Riddarhuset. Ring 08-723 39 91 för ytterligare information.

HYRA AV LOKAL

Riddarhusets sällskapsvåning och Lantmarskalkssalen står till medlemmarnas förfogande för privata festarrangemang – släktmöten, bröllop, födelsedagsfester m.m. (dock inte studentfester). Arrangemangen ska vara av privat, personlig och familjär karaktär.

I källarvåningen finns »släktföreningarnas rum» – en lokal där upp till tio personer kan ha möten.

Kontakta kansliet, tel. 08-723 39 91, för bokning och information.

FÄRGFOTO AV VAPENSKÖLD

Samtliga vapensköldar har fotograferats för Riddarhusets arkiv. Kopior i färg, format A4, kan beställas från Karl-Henrik Stiernspetz, e-post: stiernspetz@gmail.com eller tel. 08-541 300 06. En kopia kostar 290 kronor, följande kopior, oavsett motiv, 150 kronor per styck vid samtidig beställning.

IVC
till er tjänst

tar hand om barn och äldre
med kunskap, värme och empati

Vänligen kontakta
Ingrid von Celsing
0709-49 50 53
ivc@tillertjanst.se
www.tillertjanst.se

WEBBUTIKEN ALLTID ÖPPEN

Nu har Riddarhusets webbutik öppnat på riddarhuset.se. Där går det att beställa presentartiklar och böcker som annars säljs på Riddarhuset i samband med den dagliga besökstimmen och kvällsevenemang. Betalning görs med Visa och Mastercard, än så länge endast inom Sverige. Välkommen!

RAUK PÅ NYA ÄVENTYR

Under sommaren deltog några av RAUKS (Ridderskapet och Adelns Ungdomsklubb) medlemmar på Johanniterhjälpens sommarläger för mentalt funktionsnedsatta i Talu, Estland.

Lägret anordnas med alternerande huvudansvar mellan Tyskland, Finland, Sverige och Nederländerna och i år var det äntligen Sveriges tur. Undertecknad var lägerledare och totalt deltog trettio volontärer från åtta länder varav Kanada var det mest avlägsna. Huvuddelen av volontärerna var även medlemmar i CILANE och för de RAUK-volontärer som ofta besöker internationella evenemang var det många bekanta ansikten som dök upp.

Under veckan genomfördes besök på zoo och brandstation, massor av lekar samt åtskilliga ridlektioner för de tjugo gäster från området som deltog i lägret.

Johanniterhjälpens läger arrangeras årligen. Att delta i lägret är ett utmärkt sätt att göra något bra samtidigt som man har en trevlig samvaro med övriga volontärer.

Hemma i Sverige anordnades i augusti RAUKS sommarbal vilken som vanligt var mycket lyckad. Balens tema var Carl Michael Bellman med anledning av 275-årsjubileet av Bellmans födelse och innehöll underhållning från en Bellmanskör samt en uppvisning i barockdans. Under balen hölls en välgörenhetstombola till förmån för Ersta diakonis flickhem.

Clarence von Rosen, vice ordförande, sekreterare och välgörenhetsansvarig

OM RAUK

RAUK vill fördjupa kontakterna och stärka gemenskapen inom den unga svenska adeln och under trevliga former belysa adelns roll i historien. RAUK är en ideell förening för dig mellan 18 och 35 som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt. Medlemskap är kostnadsfritt och du registrerar dig lätt via vår webbsida www.rauk.info, alternativt via vår e-post rauk@riddarhuset.se.

KÖP OCH SÄLJ PÅ

Riddarhustorget

E-post: riddarhustorget@riddarhuset.se

Säljes: Två tryck föreställande Elias Brenner resp. hans maka Sophia Elisabeth Brenner, (med några fläckar på pappret). Tryckt hos Spong & Cardon, efter lito av Johan Cardon, 1839 resp. 1838. Bladens format ca 30x40 cm. Sänds med eller utan inglasad ram. Robert von Malmborg, tel. 073-045 97 29 eller rvmalmborg@hotmail.com.

Säljes: Miniaturporträtt i gouache föreställande Hedvig Sophia Charlotta Amalia Lewenhaupt, 1778–1858, gift med Georges Alexandre von Dardel, 1775–1863. Hon är således anmoder till alla Dardels i Sverige. Längd med ram 25 cm, bilden är 9 cm lång. Pris 1 900 kronor, tel. 073-507 61 10.

Säljes: Kaffeset med kanna, skål och snipa i silver. Försett med monogrammet WS under adlig krona samt texten »Till förvaltaren W. Skjöldebrand af tacksamma underlydande på Fogelbro Gård 1908.» Tel. 073-937 11 46.

Tänk på behövande och gamla inför julen!
Ge ett bidrag till
Adelsförbundets Julinsamling.
Pg. 53515-3

RAUK-volontärer och lägerdeltagare på Johanniterhjälpens läger i Estland 2015. FOTO: EVERT-JAN STOOP.

Bli medlem och stöd Johanniterhjälpen!

Gå med i Johanniterhjälpen om:

- Du har en önskan att bistå människor som har det svårt.
- Du kan tänka dig att vara ett stöd för unga som riskerar att halka snett i tillvaron.
- Du kan tänka dig att bli God man, brottsofferstöd eller liknande.
- Du personligen kan engagera dig och avsätta någon timme i veckan eller månaden för att hjälpa eller till att hjälpa oss hjälpa.
- Du har kunskap i juridiska, ekonomiska, sociala, medicinska eller andra frågor som kan vara till hjälp för människor i nöd.
- Eller, lika välkommet, om du önskar ge ett ekonomiskt stöd för vår kamp för ett tryggare Sverige.

Johanniterhjälpen söker medlemmar och volontärer. Anmäl dig själv, din familj och dina vänner. Hjälpbehovet är stort! Läs mer på hemsidan www.johanniterhjalpen.se.

Medlemsavgiften är 250 kronor per år och betalas in till Johanniterhjälpens pg 40 78 90-3. Ange namn, postadress, e-postadress och telefonnummer.

Välkommen som medlem!

Johanniterhjälpen, Box 24172, 104 51 Stockholm, besöksadress Rigagatan 12, Stockholm, telefon 08-664 40 20, telefontid måndag-onsdag kl. 09.30–13.00, e-postadress: kansli@johanniterhjalpen.se.

Den sista ståndsriksdagen

Minnen från ett avgörande beslut

FÖR 150 ÅR sedan genomfördes den historiska riksdag som ledde till beslut om ståndsriksdagens upplösning genom den representationsreform som trädde i kraft 1866.

Ståndsriksdagen ansågs föråldrad, och alla länder utom Sverige och England hade redan infört en- eller tvåkammarriksdag. Röster med krav på förändring hade höjts sedan början av 1800-talet. Adeln var både djupt splittrad och engagerad i frågan och till den berömda riksdagen 1865 togs strax över 700 polletter ut. Var det nu så att adeln genom bifall till förslaget skulle skriva det vackraste bladet i sin historia eller låta rista den svartaste runan i densamma?

Den 4 december var det dags för beslut. Förslaget föredrogs i samtliga stånd och bifölls samma dag av borgar- och bondestånden. Prästeståndet var helt emot förslaget och sköt upp ärendet i väntan på adelnsvotering vars utfall var betydligt mer osäkert.

Debatten pågick i fyra dagar på Riddarhuset och det har sedan sagts att en mera lysande debatt aldrig tidigare hörts inom dess väggar. Louis De Geer exemplifierar denna på ett målande sätt i sina memoarer *Minnen* för att visa hur »högt pulsarna slog, huru fientliga repliker korsade hvarandra och huru hårdt jag ansattes». Senare skulle han likna det vid ett fältslag. Han skriver:

»Jag vet att om ridderskapet och adelns öfvertygelse vänder sig till förmån för förslaget, så skall icke brist på känsla för fäderneslandets kraf hindra ridderskapet och adeln att vinna den svåraste af alla segrar – segern öfver sig själf.»

Det var ju han, justitieministern Louis De Geer, som var den starkast pådrivande kraften till förändringen, som han tyckte hade låtit dröja allt för länge. Tillsammans med expeditionschefen på justitiedepartementet Arendt Dreijer och justitierådet Edvard Carleson hade han tagit fram det förslag till representationsreform som presenterades

På Riddarhuset jublade folkmassan. LITOGRAFI I ILLUSTRERAD TIDNING, 1865.

för statsrådsberedningen och, efter tvekan, godkändes av Karl XV att läggas fram för ståndsriksdagen 1863. Ärendet blev då planligt bordlagt och de följande åren präglades av stor offentlig debatt i frågan.

Louis De Geer beskriver adelnsvotering i frågan:

»Många nära anförvanter stodo i denna strid uti motsatta läger. Sålunda var greve Liljencrantz en af cheferna för motståndet, men hans son, friherre Johan Liljencrantz, talade med talang för förslaget. Bröderna Karl och Rudolf Cederström fingo ordet omedelbart efter hvarandra, och den förre yrkade bifall lika varmt som den senare vältaligt yrkade afslag. Grefve Hermansson var en ytterst häftig motståndare, men hans måg, landshövding Troil, yttrade sig tvärt om, o.s.v.»

Även utanför Riddarhusets väggar svalade känslorna. Det bestämdes att beslutet skulle fattas när det fortfarande var ljusst ut så att riksdagsmännens hemfärd kunde ske säkert i det fall förslaget avslogs, »för hvilket ändamål trupperna ock höllos färdiga att rycka ut. Riddarhuset var den 7 på middagen fullpackadt af folk, som dock icke ådagalade några hotande planer.»

Så kom det avgörande tillfället då beslutet

skulle fattas. Votering begärdes och företogs. Förslaget bifölls med 361 ja mot 294 nej.

»Ögonblickligt efter det voteringsutgång blifvit tillkännagiven, och innan det bedöfvande intrycket därpå hade hunnit gifva rum för några känsloutbrott, hörde man landtmarskalkens lugna stämman på vanligt sätt anmäla till bordläggning några inkomna utskottsbetänkanden samt fråga, om ridderskapet och adeln behagade åtskiljas.

Och så förfogade sig hvar och en i stillhet hem till sitt.»

Så avslutar Louis De Geer sina minnen av representationsbeslutet som i ett slag bröt adelnsvoteringens politiska dominans och bidrog till att Sverige på ett fredligt sätt tog ett stort steg in i en mer demokratisk era. Efter adelnsvotering, biföll även prästeståndet förslaget, utan votering. Ute på Riddarhuset jublade folkmassan.

Och, som den siste landtmarskalken greve Gustaf Lagerbjelke sedan yttrade: »Lagar kunna förändras, rättigheter kunna upphöra, men kvar stå plikterna mot fäderneslandet, och blifva dessa plikter väl uppfyllda, föga bekymrar det den sanna adeln, var uti samhället dess plats ställes.»

Louise Ribbing

Historisk – med utsikt mot framtiden

Riddarhussekreteraren Erik Drakenberg intervjuas av Magdalena Ribbing

ERIK DRAKENBERG TER sig bestämd och behaglig. Han kan också beskrivas som säker och vänlig. Från att ha varit VD för ett privat gymnasium i Täby är han den trettio-sjätte riddarhussekreteraren på de 390 år som ämbetet funnits. Därför har han Sveriges vackraste arbetsrum med utsikt mot riksdagshuset, UD, Operan och i närheten även Kungliga Slottet, alla med berömda historiska lokaler. Men Riddarhuset slår dem med råge i ålder och är den enda av dessa byggnader som är helt privatägd. Det gör riddarhussekreterarens arbetsplats unik. Han ler milt:

– Här i huset hade jag bara varit några gånger tidigare, vid Drakenbergska släktföreningens möten vart femte år. Nu är jag här dagligen men fortfarande är det en mäktig känsla att gå uppför den stora trappan till övre våningen där kansliet finns. Så mycket historia den bär!

RESPEKT FÖR HISTORIA

För den nye riddarhussekreteraren är engagemanget och respekten för historia nyckelbegrepp. Erik Drakenberg som fyller femtio år i december är utbildad gymnasielärare i historia och samhällskunskap. Utöver det har han examen från statliga rektorsutbildningen vid Uppsala universitet och en masterexamen i Business Administration från Stockholms universitet.

– All historia är intressant men allra mest spännande är antikens historia. Man tänker sig ofta att utvecklingen går linjärt men så är det inte, ser man den med perspektivet uppifrån noterar man hur mycket som är parallellt med nutiden.

Det bästa med historia är att det berikar ens liv, konstaterar Erik Drakenberg lakoniskt. För att förstå nutiden och kunna se framtiden måste man känna till sin historia.

Erik Drakenbergs stora historieintresse väcktes ursprungligen av nyfikenhet kring ättevapnet med den eldsprutande gröna draken. FOTO: FREDRIK STYRFÄLT.

Självt har han professionell kunskap från antiken över Alsnö stadga år 1280 till i dag. Det räcker.

Hur började hans intresse för ämnet? Han funderar snabbt; jo, det var nog ättevapnet med den eldsprutande gröna draken. Vad betydde det, varför fanns det? Under Erik Drakenbergs uppväxt i Laxå, han uttalar det med betoning på sista bokstaven, kallades han Draken förstas. Men det var först när han var i femtonårsåldern som hans far, verkstadsarbetaren Olof, och mor, småskolläraren Anita, nämnde adelskapet för sonen och vapenbilden fick sin förklaring.

– Det var inte så stort med detta för min pappa, vi hade lite porslin och matsilver med vapnet men i övrigt sparsam kontakt med den verkligheten. Adel var ingenting vi talade om hemma även om ämnet inte alls var tabu. Jag var en typisk Laxågrabb, spelade fotboll som alla andra med vanliga efternamn. På det sättet var Drakenberg praktiskt att heta, det hörs inte på namnet att det är adel så det kunde inte väcka någon avund eller irritation.

Efter studenten arbetade Erik Drakenberg en kort tid i verkstadsindustrin och turistbranschen bland annat. Han började på 1990-talet läsa på universitetet i Karlstad och blev därefter historielärare i Sunne flera goda år. Underbart vacker trakt, Fryksdalen, framhåller historieläraren och beskriver Värmland i poetiska ordalag. Där finns också historia att ta tillvara och det är lätt att föreställa sig att magister Drakenberg gjorde historieelektionerna lika levande som lärörrika.

VÄRNA OCH VISA

Erik Drakenbergs egen analys är att hans historieintresse gjorde adelskapet spännande för honom och det blev med tiden mer påtagligt. När han började studera på universitetet upptäckte han den första förmånen: att få söka Riddarhusets stipendier. Ett sådant hjälpte honom att finansiera studierna som har lett honom till det arbete han nu innehar. Han är uppenbart glad över att ha vunnit i hård konkurrens med många andra intresserade.

– Jag gillade mitt jobb som VD för Täby enskilda gymnasium, men när jag såg annonsen i Arte et Marte om ny riddarhussekreterare tänkte jag: Hur kan man inte söka det arbetet? Fast jag var inte alls säker på att jag skulle få det, min bakgrund från en arbetarfamilj kanske inte skulle passa?

Att Erik Drakenberg finner det både

roligt och stort att vara riddarhussekreterare framgår av hans redan utkristalliserade tankar om Riddarhusets och adelns framtid. Det är två delar, förklarar han:

– Först ska vi värna om det vi har, kulturarvet som vi ska vara stolta över, det vi ska förvalta. Vi har detta magnifika välskötta palats som är svensk adels egendom och som sköts, bevaras och finansieras av oss utan en enda skattekrona. Den andra delen i min tanke om framtiden är att vi utifrån den stolthet som vi rättmätigt känner över detta också ska visa det för alla intresserade. Så många vill ta del av den mycket stora kunskap som finns innanför väggarna i Riddarhuset.

HELA SVERIGES RIDDARHUS

Erik Drakenberg bor nu med hustru och två barn i Österskär varifrån han cyklar flera dagar i veckan till sitt arbete. Men som upp vuxen utanför storstäderna uppfattar han att Riddarhuset mer angår invånarna i Stockholm med omnejd än de i övriga landet. Detta vill han gärna ändra:

– Hur detta ska bli hela Sveriges Riddarhus funderar jag på. Lantisar är extra välkomna, skrattar han och lägger fram idéer om att digitalisera ännu mer av verksamheten, alla sköldemärken, samlingarna i huset, hjälp till släktforskning, den fina arkitekturen som är Riddarhuset, konstsamlingen, arkiven.

– Vi ska bidra med vår stora expertis – och vi blir på så sätt ännu fler vänner till Riddarhuset. Det ska få ta sin tid, vi har inte jättebråttom. Huvudintressegruppen är ättemedlemmarna, men vi kan inte verka i ett vacuum, vi måste välkomna andra än oss själva hit, om än på våra villkor. Men vi ska inte huka, vi måste våga vara stolta över det vi har bakom oss och det vi har framför oss.

Kvinnofrågan då, den under många år så kontroversiella, var står Erik Drakenberg i den? Hans personliga åsikt är att alla arbetsplatser mår bra av att ha både män och kvinnor, så det får gärna bli fler kvinnor i Riddarhusets verksamhet, anser han. Men:

– Det är duglighet som styr, inte kön!

Däremot kan inte ursprungsbestämmelserna ändras, säger riddarhussekreterare Erik Drakenberg som konstaterar att Riddarhuset är en värdefull del av berättelsen om Sverige. Den ska vårdas och värnas, och det vill han medverka till. ☞

RIDDARHUSSEKRETERARE 1625–2015

1625–1637	Larsson (Ridderhusen), Johan
1638–1638	Gyldenanckar, Gabriel
1640–1648	Larsson Ridderhusen, Johan
1649–1659	Kempenschöld, Samuel
1660–1667	Schillerfeldt, Samuel
1668–1669	Törnecrantz, Mattias
1669–1672	Sundel, Jonas
1672–1682	Wallenstedt, Lars, greve
1683–1710	Gyllenkrook, Johan
1711–1731	Wulfvenstierna, Johan
1732–1742	von Otter, Salomon, friherre
1743–1746	Wulfvenstierna, Johan
1747–1755	Ekestubbe, Johan
1756–1767	Franc, Pehr
1768–1781	Psilanderhielm, Johan
1782–1783	von Schönfeldt, Carl
1784–1794	Bungecrona, Carl Gustav
1795–1816	Silfverstolpe, Axel Gabriel
1817–1836	Lagerheim, Olof Johan
1837–1844	Silfverstolpe, Fredrik Otto
1845–1860	Munck af Fulkila, Johan
1861–1879	Brakel, Carl Otto
1880–1889	Åkerhielm, Albert Lars Evert, friherre
1890–1919	Stuart, Johan Magnus
1920–1934	Leuhusen, Oscar, friherre
1935–1951	von Oelreich, Charles Emil
1952–1953	Bennich, Lars
1954–1965	Croneborg, Rutger
1966–1975	von Hartmansdorff, Carl-Henrik
1976–1989	Lagerberg, Per
1989–1996	Hammarskjöld, Michaël
1996–2002	von Schwerin, Otto, friherre
2003–2009	von Vegesack, Henrik, friherre
2009–2011	Lilliehöök, Björn
2011–2015	Åkerhielm, Carl-Gustaf, friherre
2015–	Drakenberg, Erik

Heraldica Varia

DET SENASTE HALVÅRET har Riddarhuset fått glädjen och förtroendet att införliva ytterligare två sköldebrev i sina samlingar. Därtill har två sköldebrev och två approberade vapenskisser utlånats till Riddarhuset för digitalisering.

DONATIONER

En donation innebär att Riddarhuset får föremålet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av föremålets förvaringsmiljö.

VON BOISMAN

Huvudmannen herr Eric von Boisman, Linköping, har donerat det sedan 2001 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten von Boisman nr 1713.

Ryttmästaren vid Småländska regementet till häst Eric Boisman (1682–1744), adlades den 10 februari 1720 i Palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora med namnet von Boisman. Ätten introducerades 1720 under nr 1713.

Vapnet är delat med en uppstigande halv svart björn i gyllene fält överst. Det nedre fältet är blått med tre balkar i guld. Den svarta björnen återfinns i hjälmprydnaden hållandes en gyllene stjärna. Vapnets eventuella innebörd är obekant.

PISTOLEKORS

Huvudmannen herr Alf von Pistohlkors har med hustru Cecilia von Pistohlkors, Stockholm, donerat det sedan 1984 på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Pistolekors nr 321. Donationen omfattar även fyra andra äldre pergamentshandlingar.

Löjtnanten vid Karelska kavalleriet Jöran Olofsson (1596(?)–1663), adlades den 22 februari 1645 på Stockholms slott av Kristina med namnet Pistolekors. Ätten introducerades den 2 mars 1647 under nr 321.

Vapnet är talande med två korslagda (ryttar-) pistoler i kors i rött fält åtföljda av fyra lod (kulor). En mycket tilltalande harmoni mellan ättenamn och vapensköld.

Adliga ätten von Boisman nr 1713.

Adliga ätten von Pistolekors nr 321.

INLÅNAT OCH DIGITALISERAT

Många sköldebrev finns i privat ägo. Riddarhuset vill gärna ta del av dessa och erbjuder därför en kostnadsfri digitalisering av föremålen med högupplöst skanning. Innehavaren av sköldebrevet erhåller en CD-skiva med bilderna.

FRIHERRLIGA ÄTTEN DE GEER AF LEUFSTA

GREVLIGA ÄTTEN DE GEER AF LEUFSTA Friherre Carl de Geer af Leufsta på Stora Wäsby Gård i Upplands Väsby har låtit Riddarhuset digitalisera friherrebrevet i original för friherrliga ätten nr 253 de Geer af Leufsta samt en approberad vapenskiss för utdöda grevliga ätten nr 131 De Geer af Leufsta.

Hovmarskalken Charles De Geer (1720–1778) upphöjdes i friherrlig värdighet den 29 augusti 1773 på Forsby i Södermanland av Gustav III och skulle skriva sig till sitt eget gods. Ätten introducerades den 24 februari 1774 under nr 253 med namnet de Geer af Leufsta.

Friherre Charles de Geers sonson, före detta ryttmästaren vid Livgardet till häst,

Friherrliga ätten de Geer af Leufsta nr 253.

Grevliga ätten de Geer af Leufsta nr 131.

Friherrliga ätten Nordenskiöld nr 405.

Friherrliga ätten Nordenskiöld nr 405. Detalj.

sedermera överstekammarjunkaren, lantmarskalken och en av rikets herrar, friherre Carl de Geer af Leufsta (1781–1861), upphöjdes i grevlig värdighet den 11 maj 1818 av Karl XIV Johan på Stockholms slott med oförändrat namn. Detta skedde enligt 37§ 1809 års regeringsform, vilket innebär att endast huvudmannen innehar grevlig värdighet. Ätten introducerades den 17 november 1819 under nr 131. Greve Charles De Geer af Leufsta slöt själv sin ätt den 30 juli 1861.

Samtliga ätter De Geer skriver sitt ättenamn med versalt D förutom friherrliga ätten de Geer af Leufsta nr 253 som använder gement d. Orsaken till detta är oklar men verkar ha uppstått så sent som på 1940-talet i samband med återflytt från kontinenten.

Det friherrliga vapnet är samma som adliga ätten De Geers med fem stående röda rutor i silverfält där den mellersta rutan är belagd med tre stolpvis ställda gyllene liljor. Den högra hjälmprydnaden med ett gyllene sjöblad mellan två vesselhorn är hämtat från friherrliga ätten Ribbing af Zernava nr 40. Friherre Charles de Geers maka hette Catharina Charlotta Ribbing af Zernava (1720–1787).

Det grevliga vapnet är likt det friherrliga men med den förbättringen att den högra hjälmprydnaden visar tecknet för järn. Detta

syftar på Greve Charles De Geer af Leufstas verksamhet som bruksägare.

FRIHERRLIGA ÄTTEN NORDENSKIÖLD Huvudmannen, friherre Carl Nordenskiöld, Stockholm, har låtit Ridarhuset digitalisera friherrebrevet i original för friherrliga ätten Nordenskiöld nr 405 samt en approberad vapenskiss för samma ätt.

Polarforskaren och intendenten vid Naturhistoriska riksmuseet, professorn Nils Adolf Erik Nordenskiöld (1832–1901) upphöjdes i friherrlig värdighet den 9 april 1880 på Stockholms slott av Oscar II. Detta skedde enligt 37§ 1809 års regeringsform, vilket innebär att endast huvudmannen innehar friherrlig värdighet. Ätten introducerades den 7 december 1881 under nr 405. Ätten kom att bli den näst sista friherrliga ätten som upphöjdes och introducerades.

Själva sköldebrevet saknar vapenritning och blasonering men det är tidstypiskt för sköldebrev från sent 1800-tal. På den här tiden var det vanligt att efter utfärdandet av själva sköldebrevet så skulle det senare kompletteras med en av monarken approberad (godkänd) vapenskiss. I dessa fall är alltså vapenskissen att betrakta som originalhandlingen vad gäller vapnets utformande.

Det friherrliga vapnet är samma som adliga ätten Nordenskiölds med en gyllene

båt framför en röd skans på ett svart berg i en ström. Ovan detta är en svart ginstam belagd med ett korslagt svärd och en blå sköld. Ätterna Nordenskiölds vapen blir talande genom att skölden är belagd med nordstjärnan i silver. De två isbjörnarna som sköldhållare och jordgloben mellan hjälmprydnaderna syftar på Nils Adolf Erik Nordenskiölds insats som ledare av den berömda Vegaexpeditionen 1878–1880 då hela Nordostpassagen för första gången helt genomsegldes. Om jordgloben granskas nogta syns fartyget Vegas färdväg.

DEPONERING OCH DONATION

Vi vill passa på att påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad kunna deponera eller donera sköldebrev i Ridarhusets arkiv. Ta gärna kontakt för närmare information, telefon 08-723 39 95, e-post goran.morner@riddarhuset.se.

Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☞

Göran Mörner, *riddarhusgenealog*

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

GENEALOGICA VARIA

Sköldens baksida

VAPENPLÅTARNA I RIDDARHUSSALEN döljer flera historiska hemligheter som väntar på att utforskas.

Vid inventeringen och fotograferingen av Riddarhussalens vapenplåtar som utfördes 2014 fotograferades även plåtarnas baksidor, som annars hänger osynliga mot väggen. Dessa avslöjar ibland hur plåtarna har fått nya skepnader och flyttats om i salen, vilka konstnärerna var och deras metodik.

En vanlig missuppfattning är att vapenskölden i Riddarhussalen krossas när en ätt har utslocknat. Detta är en omöjlighet, inte minst av historiska och antikvariska skäl. Däremot har sköldar återanvänts

genom historien, antingen när en ätt har upphöjts till en högre värdighet (friherrlig eller grevlig) och den därmed inaktuella lågadliga skölden har befunnits överflödig. Eller när en ätt har utslocknat och skölden har tagits i anspråk av någon annan ätt. En ny vapensköld har då antingen målats över det gamla vapnet eller så har det nya vapnet målats på plåtens baksida.

Det finns fler än hundra bemålade baksidor av vilka ett tjugotal är signaturer, skisser eller originalkonstverk och övriga med enkla noteringar. ☞

Oscar Langenskiöld, riddarhusammanuens

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

ÅTERANVÄNDA SKÖLDAR

Friherrliga ätten Tilas, nr 248 (baksida)

På baksidan påträffas ättens lågadliga vapen.

Den adliga ätten Tilas vapenplåt syns inte i Riddarhussalen. När ätten upphöjdes i friherrlig värdighet återanvändes nämligen plåten och det nya friherrliga vapnet målades på baksidan som därmed blev framsida.

Adliga ätten Funck, nr 826 (baksida)

Baksidan visar den ointroducerade friherrliga ättens vapensköld.

Isak Funck upphöjdes till friherrlig värdighet den 17 april 1733, men något friherrebrev uttogs inte och ätten blev aldrig introducerad på Riddarhuset. Hans son slöt sedermera ätten på svärdssidan. Bilden visar denna friherrliga ätts vapensköld, som annars inte har någon plats i Riddarhussalen.

Adliga ätten Göthenstierna, nr 1501 (baksida)

Baksidan pryds av friherrliga ätten Hogguers, nr 124, originalvapen. Bröderna Johan Jakob och Antoine Hogguer både naturaliserades och upphöjdes till friherrlig värdighet, men slöt själva ätten. Genom nåd från Gustav III adopterades deras farbrors sonson, Daniel Hogguer, på den utdöda ättens namn och nummer, som tack för ättens trogna tjänster för Sverige. Ätten kunde sålunda leva vidare. Vid introduktionen på Riddarhuset hade dock Hogguerska ättens gamla vapensköld redan tagits i anspråk av familjen Göthenstierna och en ny sköld kom att målas upp, den som i dag hänger i Riddarhussalen.

ORIGINALSKÖLDAR

Riddarhuset grundades den 30 mars 1625 och adeln såg sig om efter ett lämpligt hus. Året efter förvärvade adeln en provisorisk byggnad invid Sankta Gertruds gillestuga, vid dagens Tyska kyrkan, men den befanns efterhand vara oansenlig och otjänlig. Först år 1638 inköpte adeln den tomt på vilken dagens riddarhus kunde byggas.

»Sedhen befaltte Landtmarschalken dem af Adell, att dhe schole låta måla dehres vapn, effter som Peter Kruse så många kopperplåter der till hade förähratt, hvaropå dhe kunne måhlas. Dett dhe och effterkommo.»

Riksdagsprotokollet från 1633.

Även i det gamla riddarhuset fanns en riddarhussal där vapenplåtar hängde på väggarna. En del av dessa ska ha flyttats över till det nya riddarhuset. Där kom några ätter att låta måla om sina vapensköldar på vad som möjligen, men inte säkert, är de ursprungliga plåtarnas baksidor. De nya vapenbilderna har ett annat formspråk än de gamla som har en mattare kulör.

Adliga ätten Skytte, nr 429 (baksida) och adliga ätten Månesköld af Norge, nr 218 (baksida)

Ättarnas originalsköldar från första delen av 1600-talet återfinns på baksidan.

Adliga ätten Silfversvärd, nr 184 (baksida)

Ättens originalsköld från första delen av 1600-talet återfinns på baksidan.

Grevliga ätten Lewenhaupt, nr 2 (baksida)

Ättens originalsköld från första delen av 1600-talet återfinns på baksidan. Skölden kapades i samband med ommålningen, så den nedre delen av originalmålningen saknas.

Adliga ätten Galle i Finland, nr 194 (baksida)

Plätens baksida har ett väsensskilt uttryck.

Forskningen vet inte mycket om denna sköld. Troligtvis målades den i utlandet och ansågs inte passa in i Riddarhusalen. Den ursprungliga vapenplåten ersattes av en betydligt mer återhållen baksida, det som i dag är framsidan.

Adliga ätten von Eggers, nr 1913 (baksida)

En originalsköld av senare datum är von Eggers. Baksidan visar ett ursprungligt, men inte längre använt, vapen.

Det återfinns även i Pehr Carlskiölds berömda vapenbok, först tryckt 1764. I Carlskiölds version saknas en del attribut, såsom fanorna. På plåten står skrivet: »Efter Carlskiölds wapnbok, men orätt och casserat.»

KONSTNÄRERNA OCH DERAS TEKNIKER

Forskningen vet förhållandevis lite om vapenplåtarnas konstnärer. Heraldikern C.G.U. Scheffer har i sin översikt »Riddarhusets sköldemålare» redogjort för introduktionsprocessen på Riddarhuset. Den som introducerades hade själv ansvaret att låta måla upp en vapensköld till Riddarhuset. Av konstnärerna, som var både dekorationsmålare och kunniga målarmästare, var en del flitigt anlitade, men signering av plåtarna är förhållandevis sällsynt före mitten av 1800-talet. Ett fåtal kvittenser förvaras dock i Riddarhusets arkiv.

En konstvetenskaplig analys av plåtarna, med studier av både de övermålade framsidorna och baksidorna, skulle sannolikt kunna bidra åtskilligt till kunskapen om adelns historia.

Adliga ätten Ruuth, nr 1069 (framsida)

Signerat på baksidan *Pinsit L: Bolander 1771*.

Hovmålaren Lars Bolander (1731–1795) är känd för sina målningar och väggdekorer på slott såsom Strömsholm och Ekolsund. Vid det sistnämnda slottet anordnade Gustav III ett stort tornerspel 1776 och Bolander anlitas att måla alla riddarrustningars sköldar. I Riddarhussalen finns flera sköldar i samma konstnärliga stil av vilka Bolander har utfört de flesta.

Adliga ätten Hedin, nr 2344 (framsida)

Signerat på baksidan *Carl L. Högberg Mars 1904*.

Carl L. Högberg har utfört plåtarna Palander af Vega 1880, Wijk 1891 och Hedin 1904. En annan sen konstnär är David Friefeldt som anlitas för restaureringar av plåtar men exempelvis har målat ätterna Berencreutz och Gentscheins vapen. Både Högberg och Friefeldt var verksamma vid Kungl. Maj:ts Orden och dess utförande av serafimersköldar.

Adliga ätten Rosengrip, nr 1685 (baksida)

Baksidan av ätten Rosengrips vapensköld har vad som troligen är ett konstnärens färgprov.

Grevliga ätten Tessin, nr 58 (baksida)

På baksidan syns den okände konstnärens skiss.

Aktuella böcker

Redaktör: Oscar Langenskiöld, tel. 08-723 39 97, e-post: oscar.langenskiold@riddarhuset.se

PERSONMEDALJENS SOCIALA STATUS

Medaljmediet var under 1600-talet att beteckna som en adlig angelägenhet. Denna situation ändras, liksom samhället i stort, med tiden. Martin Tunefalk, historiker vid Stockholms universitet, har utkommit med en vackert formgiven och mycket läsvärd avhandling betitlad *Äreminnen. Personmedaljer och social status i Sverige cirka 1650–1900*.

Tunefalks källmaterial består av nära 750 svenska personmedaljer, tillverkade (gjutna resp. präglade) från mitten av 1600-talet fram till sekelskiftet 1900. Medaljerna utgör ett slags eviga hyllningar i metall till personer, framförallt män (mellan 1614–1899 är fördelningen 93 procent män, 5 procent kvinnor och 2 procent par eller barn), och deras handlingar. Det handlar om manifestation av social status. Författaren beskriver hur medaljernas utseende och budskap förändras över tid till att bli alltmer argumenterande och heterogena.

För Arte et Martes läsekrets finns det åtskilligt av intresse att hämta i Tunefalks välskrivna avhandling. I denna anmälan ska vi koncentrera oss på ett urval av de avsnitt som berör adelns genealogi och heraldik. Det är kapitel två, *Anor och representation* samt kapitel nio, *Social status under 200 år* som här kortfattat ska lyftas fram.

Tack vare Tunefalks grundliga genomgång av materialet kan följande siffror presenteras. Under 1600-talet utgavs 50 personmedaljer, varav 42 kan kopplas till adliga personer. Av dessa ägnas 34 åt personer ur Ridrarhusets första klass, övriga åt den obetitlade adeln. Detta belyser att adeln inte var någon enhetlig grupp, utan att det fanns betydande sociala nivåer. Vi får också veta att den första personmedaljen utgavs år 1614, föreställande riksrådet greve Magnus Brahe som levde mellan 1564–1633. Från 1670-talet till sekelskiftet 1700 utgavs 36 personmedaljer, varav 20 hyllar personer med friherrlig eller grevlig rang. Resterande 16 personmedaljer hyllar obetitlad adel samt ofrälse personer. Successivt öppnades personmedalj-

mediet upp för fler än den betitlade rådsaristokratin. Tunefalk skriver: »Eliten mobiliserade ett socialt kapital för att bevara sin samhällsposition. På samma sätt bör vi förstå medaljerna i Sverige under 1600-talet. Att de hyllade hämtades ur samhällets maktelit är av betydelse för hur medaljmediet ska förstås, men även för hur föreställningar om det statusfyllda formades.»

Börd, jord och lokal makt är ett annat tema som lyfts fram i avhandlingen. Börd och jord var intimt sammankopplade och på en medalj slagen över greve Carl Gustaf Wrangel år 1662 (se bilden), finner man uttryck som representerar en föreställning om att social status baseras på just detta. Fränsidan på medaljen visar Wrangels vapensköld och därtill namnen på ett flertal av hans gods. Adeln var i Sverige tämligen självständig i förhållande till kungen, makten kom inte från ämbeten under kronan utan från jorden de ärvde. Författaren sammanfattar 1600-talets personmedaljutgivning med följande ord: »Äreminnets diskurs var vid denna tid inte argumenterande – den specificerade eller artikulerade inte vad som gjorde dessa individer statusfyllda. Istället föreförvisades statiska ideal och bördsmatiska föreställningar.»

I kapitlet om social status under 200 år framhålls de förändringar som medaljmediet genomgår från 1600-talet till 1800-talets första hälft. Ett flertal tabeller belyser olika aspekter och den kvantitativa utvecklingen

av personmedaljutgivningen är tydlig; perioden 1614–1699: 50 medaljer framställdes, 1700–1749: 99 medaljer, 1750–1799: 135 medaljer, 1800–1849: 179 medaljer samt 1850–1899: 279 medaljer. Inalles 742 medaljer. Tunefalk sammanfattar utvecklingen med att medaljernas uttryck går från att vara exkluderande till att vara argumenterande; från en tid med en medfödd social status till en tid där individen tillskrevs status för sina handlingar: »en processuell förändring från tillskriven, homogen och kollektiv status till uppnådd, heterogen och individuell». Tunefalk skriver att äreminnets diskurs blev mer heterogen, men att detta även ledde till en ärans inflation. Personmedaljerna blev med tiden mindre exklusiva för att så småningom, mot 1800-talets slut, faktiskt upphöra som statusobjekt på samhällelig nivå.

Avhandlingen har en given plats hos de läsare som är intresserade av personmedaljer och social status i Sverige från stormakts-tid till modern tid.

Frédéric Elfver, Numismatiska forskningsgruppen, Stockholms universitet

Martin Tunefalk

Äreminnen. Personmedaljer och social status i Sverige cirka 1650–1900.

390 s., illustrerad, Nordic Academic Press.

EFTERLÄNGTAT OM ARKITECTURENS HISTORIA

Ett initierat och välskrivet arkitekturhistoriskt bokverk har utkommit i två delar. Historien om Sverige går att berätta på många olika sätt, här är det arkitekturen som får tala. Det är en guldgruva inte minst för den som intresserar sig för adelns guldålder och dess praktfulla byggnader.

Fredric Bedoire har gjort en betydande kulturgärning.

Fredric Bedoire

Den svenska arkitekturs historia, del 1 (1000–1800) och 2 (1800–2000).

528 resp. 456 s., illustrerad, Norstedts.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND, KUNGL. MYNTKABINETTET.

ETT LOVVÄRT PROJEKT OM FALKENBERGSKA ANVAPEN

Till en del adelsmäns begravningar bars förr i tiden ett huvudbaner till kyrkan, där det efteråt sattes upp omgärdat av så kallade *anvapen*. Dessa vapen i mindre format är de som den begravdas förfäder fört, påvisande den goda bördens arv i led efter led.

Genom intresse, kunskap, resurser och envishet har den Falkenbergiska släktföreningen låtit restaurera ättens anvapen från Hassle kyrka. Med familjen Falkenberg på Börstorp i fokus berättar denna bok, skriven av Sveriges främsta expert på begravningsvapen, om anvapnens roll och den genomförda restaureringen.

Inga von Corswant-Naumburg, Fredrik Falkenberg, Rolf Falkenberg

**Falkenbergiska anvapen – Vård av kultur-
arv genom privat initiativ.**

168 s., illustrerad, Falkenbergiska släktföreningens skrifter XII.

HUR SKA ADLIGA ÄTTEN PAULIS VAPENSKÖLD EGENTLIGEN SE UT?

Den vid adelsmöten flitige motionären, Joakim Pauli, har på eget förlag skrivit och publicerat en bok rörande de meningsskiljaktigheter som har rätt och ibland fortfarande råder om hur adliga ätten Paulis vapensköld ska se ut.

Genom ett imponerande grundforskningsarbete och med talrika illustrationer redovisar Joakim Pauli olika varianter av släktvapnet. Här används bildmaterial från sköldebrevet i original från 1598, olika heraldiska uppslagsverk, huvudbaner i kyrkor, sigillstampar och sigill men även vapnets förekomst på föremål som porslin och möbler redovisas. Samtliga bilder är kommenterade och analyserade.

I förordet nämner författaren att ett av syftena med boken är att visa att de svarta balkarna i vapnet är ett modernt påfund. Även andra variationer av detaljer i släktvapnet analyseras.

I 2016 års upplaga av Adelskalendern kommer några varianter av just ätten Paulis vapen att användas som illustrationer till en artikel om heraldik.

Göran Mörner, riddarhusgenealog

Joakim Pauli

Ätten Pauli. En heraldisk resa genom tiden.

122 s., illustrerad, egen utgivning

VAPENAUKTION!

Återkommande auktioner med teman som moderna och antika vapen, jakt- och fisketillbehör, accessoarer, konst och inredning med jaktlig anknytning.

Inlämning till
nästa auktion
pågår!

Kungsgatan 57B, Stockholm
Tel 08-14 38 65
www.walterborg.se

**WALTER
BORG**
JAKT &
FRITID

SWEDENBORG
VAPENRINGEN

WWW.VAPENRINGEN.SE
TEL 08-7164575

Introduktionsstopp

Drastisk åtgärd för att motverka inflation i adlandet

VILLKOR FÖR ATT en adelsätt skulle få säte och stämma på Riddarhuset var att den vunnit introduktion, det vill säga blivit registrerad och införd i Riddarhusets genealogiska system. Att regenten utfärdat och förlänt adelskap var alltså inte tillräckligt för att bli berättigad inträde till Riddarhuset. Introduktion beviljades efter ansökan, varefter ärendet prövades och beslutades av Riddarhuset som ensamt bestämmande. Godkänd och beviljad introduktion var förenad med en avgift som för många kunde bli nog så betungande – en av förklaringarna till förekomsten av kategorin ointroducerad adel: man hade helt enkelt inte råd att begära introduktion.

Riddarhusinstitutionen tillkom 1626 på initiativ av rikskanslern Axel Oxenstierna. Systemet med introduktion trädde i kraft redan året innan. Då introducerades totalt 127 ätter: tre grevliga, nio friherrliga och 115 adliga.

Vid den tidpunkten hade man ännu inte funderat över någon begränsning av antalet intagna ätter. Omfattningen av den fortlöpande nyadlingen var ganska måttlig och bedömdes inte vara en fråga som kunde välla problem. Tillväxten – särskilt under drottning Kristinas regeringstid (1644–1654) – kom att få en närmast måttlös omfattning. Man började då inse att ökningen av ätter snart skulle ge upphov till besvärligheter. Drottning Kristinas nyadlande uppgick till inte mindre än 433 ätter. Det betydde att antalet introducerade ätter hade mer än femdubblats sedan 1625! Och detta var bara början: under Karl XI:s förmyndarregering (1660–1672) tillkom 154 nyadlingar, varefter Karl XI personligen svarade för inte mindre än 634 och Karl XII för 298. Följden blev att Riddarhuset kom att bli i bokstavlig bemärkelse »överbefolkat». Om varje introducerad ätt skulle sända en befullmäktigad företrädare till sammankallad riksdag hade långt ifrån alla kunnat inrymmas i Riddarhussalen. Som jämförelse kan nämnas att då Ridder-

skapet och adeln 1865 höll sin sista sammankomst enligt den ståndsmässiga strukturen deltog 709 röstberättigade adelsmän och då var salen praktiskt taget fullsatt.

HOTAD STÅNDSGEMENSKAP

Ytterligare en aspekt var av betydligt allvarigare innebörd än otillräckligt lokalutrymme, nämligen det hot mot det adliga ståndets anda och struktur, som en fortsatt kraftig tillväxt av antalet introducerade ätter oundvikligen utgjorde – och att en sådan utveckling skulle komma att urholka såväl ståndsmedvetandet som traditionskänslan. Man hade på Riddarhuset börjat tala i termer av »gammal adel» och »ny adel». Det gick att skönja grupperingar av aristokratiska konservativa och demokratiska liberaler. Anhängarna av den förstnämnda kategorin menade att många representanter för de nyadlade saknade känsla för nedärva traditionsvärden liksom medvetande om ståndets förpliktelser och dess exklusiva framtoning (»noblesse oblige»). En sådan attityd bedömdes på sikt komma att leda till urvattning och oönskad ståndsutjämning. Skillnaderna ifråga om börd och social miljö gav stundom upphov till motsättningar adelsmän emellan, en omständighet som påverkade idé- och värdegemenskap och därigenom också ståndsgemenskapen. Inslaget på Riddarhuset av kategorin nyadlade – mer eller mindre traditionslösa – hotade att »spränga ramarna». Nyadlandet ansågs ha fått alldeles för stora proportioner.

Trots allvarliga erinringar till regenten fortsatte monarkerna efter Karl XII:s död på den inslagna vägen. Under Fredrik I:s respektive Adolf Fredriks regeringar (1720–1751 respektive 1751–1770) tillkom ytterligare 478 nyadlingar. Totalt fanns därmed 2 414 introducerade ätter på Riddarhuset.

Inför denna hejdlösa tillväxt tog man 1762 det drastiska beslutet på Riddarhuset att tills vidare upphöra med nya introduk-

tioner. De skulle återupptas först när antalet levande ätter genom »naturlig avgång» sjunkit till 800. Vid denna tidpunkt fanns 1 255 levande ätter. Eftersom det statistiskt visat sig att i genomsnitt nio ätter årligen utgick på manslinjen skulle det dröja ungefär 50 år innan antalet gått ner till det angivna antalet 800. Först då, det vill säga omkring år 1812, var det tänkt att introduktion av nyadlade ätter skulle återupptas.

Det har om den senare frihetstidens adel sagts att den »var ställd inför en utomordentligt svår uppgift: det gällde att lösa ståndscirkulationens problem och samtidigt bevara sin politiska och sociala maktställning» (Valentin: *Frihetstidens riddarhus*, s. 236). Åtgärden att temporärt upphöra med introduktioner av nyadlade väckte opposition från två skilda håll: dels inom adeln, där många menade att det innebar ett kännbart åsidosättande av en adelsmans privilegium – dels inom de ofrälse stånden, eftersom det betydde att en nyadlad person inte hade möjlighet att i en riksdag göra sin röst hörd.

Det är svårt att säga om rådande situation skulle ha förbättrats ifall introduktionsspärren hade fullföljts enligt beslutets ursprungliga avsikt. Nu blev det inte så. Bestämmelserna upphävdes redan efter tio år. I samband med statsvälningen 1772 bestämde Gustav III i sin iver att kalla sig »rikets främste adelsman» att introduktioner på Riddarhuset skulle återupptas med omedelbar verkan. Åtgärden motiverades officiellt med att 1772 års regeringsform begränsat kungens rätt att nyadla till 150 ätter under löpande regeringstid. För detta måttligt tilltagna antal skulle Ridderskapet och adeln icke tillåtas vägra introduktion – en acceptabel kompromiss, kan man kanske säga. Åt ståndsutjämnningen fanns inget att göra: den fortlöpte i samstämmighet med samhällsutvecklingen i stort. ☞

Jan von Konow, fil.lic., f.d. statsheraldiker

Från släktföreningarna

ADLERCREUTZ

Släktföreningen Adlercreutz hade släktmlöte i Helsingfors den 13–14 juni 2015 med cirka 80 släktingar från Finland, Sverige, Danmark, Frankrike, Argentina och Mexiko. Många barn och unga vuxna var med vilket borgar för god återväxt. Sist vi hade släktmlöte 2010 i Stockholm gifte sig kronprinsessan Victoria. Denna gång gifte sig prins Carl-Philip. Vid nästa släktmlöte i Stockholm den 13–14 juni 2020 kanske kung Carl XVI Gustaf abdikerar och drottning Victoria kröns? Kom ihåg var ni läste det först!

Mötet tjuvstartade på fredagskvällen med drink hemma hos Gustav Adlercreutz (finska riddarhusdirektions f.d. ordförande) och middag på restaurang. Hög stämning och glada återseenden medförde att många kom sent i säng.

På lördagen hölls släktmlötesförhandling i Riddarhuset. Det avslutades med ett föredrag av Magdalena af Hällström om Carl Johan Adlercreutz statsmannabegravning på årsdagen av slaget vid Siikajoki den 18 april 1816, sju månader efter sin död. Carl Johan ledde bland annat den grupp officerare som avsatte Gustav IV Adolf 1809 så att familjen Bernadotte kunde besätta tronen. Det var spännande att lära sig att det var en lång procession som gick genom Stockholm medan alla kyrkklockor ringde och att det sköts 128 kanonskott. Carl Johan är för övrigt den siste icke-kungliga personen som är begravd i Riddarholmskyrkan.

På eftermiddagen åkte vi ut till Sjundby som var stamfaderns och kungliga räntmästaren Tomas Adlercreutz (1643–1710) första gods och som fortfarande är i familjens ägo. Middag i stora salen som följdes av dans till levande musik och barhäng. Sjundby är vackert och har en spännande historia, många skrönor berättades om spöken med mera där sanningshalten utlovades vara 96

procent. Sanningshalten var högre i Leena Ahtola-Moorhouse föredrag om konstnären Helene Schjerfbeck som ofta var gäst på Sjundby då hennes moster var gift Adlercreutz. Tack till vår värdinna Margareta Segersven för en underbar kväll.

Söndagen tillbringades på Gårdskulla gård som är en av de största i trakten. Där finns ett makalöst museum med gamla traktorer, utombordare, kärror och miljöer som även är öppet för allmänheten. Väldigt uppskattat av både gammal och ung, ett besök rekommenderas varmt. Vi hann också besöka det medeltida slottet Svidja som byggdes 1550 av riksrådet och lagmannen Erik Fleming (Gustav Vasas högra hand) som Adlercreutz finska gren stammar från. Det byggdes om till vad man skulle kunna kalla ett sagoslott av August Wrede kring sekelskiftet 1900. Tack Gustav (vars morfars mor Selma Lindeberg var född Adlercreutz och kusin till Helene Schjerfbeck) och Raija Rehnberg för att ni öppnade era dörrar för oss.

Till slut återstod bara att säga »adjö» och »vi ses om fem år om inte förr». Det kan bli förr då vår sydamerikanska släktgren planerar att bjuda in till en mellanträff vintern 2017/2018 i Argentina. Varm i hjärtat reser jag hem och smälter intrycken från några fullmatade dygn i goda vänners och släktingars lag.

Rickard Adlercreutz, sekreterare emeritus

VON KRUSENSTIERNA

Släktföreningen von Krusenstierna bildades 1987 och samlas normalt vart fjärde år till internationell träff med släktingar och anförvanter bosatta utanför Sverige. Dessa släkträffar äger omväxlande rum i Tyskland och Sverige. Senast detta skedde var i Sverige och Karlskrona i maj 2015. Däremellan genomför den svenska Släktföreningen von Krusenstierna stadgeenliga möten.

Lördagen den 12 september 2015 samlades 65 deltagare till föreningens trettonde stadge-

enliga släktmlöte, denna gång på Riddarhuset. Efter samling och registrering i Stenhallen följde traditionsenligt fotografering på bakre Riddarhustrappan. Efter fotograferingen följde direkt de formella mötesförhandlingarna i Riddarhussalen och därefter en buffélunch i Lantmarskalkssalen.

Då ett ganska stort antal deltagare aldrig tidigare hade varit på Riddarhuset hade styrelsen ordnat en guidad visning, vilken vi kunde åtnjuta efter lunchen under en mycket trevlig och professionell ledning av Riddarhusets amanuens, Oscar Langenskiöld. Den avslutades i Riddarhussalen där Patrik von Krusenstjerna och hans son Edwin tog vid med en fängslande bildackompanjerad berättelse om deras seglats på det ryska segelskeppet Kruzenshtern från Murmansk till Arkhangelsk nyligen.

Den fyrmastade barken Kruzenshtern, fram till 1946 med namnet Padua, tillhör den berömda skaran segelfartyg, som gick under benämningen »Flying P-liners», vilka tillhörde firman F. Laeisz (grundad 1852). Det första skeppet döptes efter grundarens Carl Laeisz hustrus smeknamn Pudel. Därefter fick alla skeppen namn med P som begynnelsebokstav. Totalt byggdes tjugodyliska segelfartyg, varav Padua var det yngsta. Hon gick av stapeln vid varvet Tecklenborg i Weesermünde 1926 och gjorde sexton resor som fraktfartyg till Chile och Australien med salpeter eller vete. Sin sista »civila» resa gjorde Padua 1939. Under andra världskriget tillhörde hon tyska Wehrmacht. Från 1944 låg hon torrlagd i Flensburg och i december 1945 bogserades hon från Hamburg till Kiel, varifrån hon anträdde sin sista resa med proviant och materiel till Swinemünde/Swineouszcie där hon överlämnades till ryska myndigheter. I januari 1946 bogserades hon till Kronstadt vid dåvarande Leningrad och döptes om till Kruzenshtern. Hon uppkallades efter amiralen Adam Johann von Krusenstern (1770–1846), som tillhör ätten von Krusenstiernas estländska gren. Adam Johann torde vara en av ättens mest namnkunniga personer och Rysslands mest kända sjöoffi-

cerare. Han ledde den expedition, som 1803–1806 företog Rysslands första världsomsegling. Därefter var han bland annat chef för sjökadettkåren i S:t Petersburg 1826–1842, framför vilken hans bronsstaty restes 1876 och fortfarande står kvar.

Fram till 1959 räknades Kruzenshtern visserligen till Sovjets Östersjöflotta, men låg upplagd i hamn. Efter ombyggnation 1959–1961 (då hon bland annat fick sin första maskin) användes hon för hydrografisk forskning. Som oceanografiskt forskningsfartyg seglade hon i Atlanten, Karibien och Medelhavet. Då hade hon ännu inte den mörka färgen med de påmålade kanonluckorna.

År 1964 fick fartyget en ny maskin och blev 1969 ombyggt till skolskepp för kadetter. Sedan dess används hon för nautisk vidareutbildning av officerare och i handelsflottan.

Mellan 1980 och 1991 var hemmahamnen Tallinn, men efter Estlands frigörelse är det Kaliningrad. I dag finns det fyra Flying P-liners kvar, varav tre är flytande museer. Kruzenshtern är det enda aktiva skeppet. Hon syns då och då i de stora segelfartygsregattorna.

Slutligen kunde ordföranden berätta att den ständigt pågående genealogiska forskningen i år givit resultat. Inför förestående utgivning av en ny upplaga av *Adelskalendern* 2016 har släktföreningen fortsatt att leta efter förmodade, men okända, ättemedlemmar i USA. Ytterligare sex ättemedlemmar (varav fem fortfarande är i livet) efter den 1887 utvandrade Herman von Krusenstierna (1856–1938), tillhörande den svenska ättegrenen, är nu funna. De skriver sig Krusen (ett av ättens tio sätt att skriva/stava namnet!).

Släktmötet avslutades med trevlig samvaro i Sällskapsvåningen. Den nya styrelsen fick följande utseende: ordförande Otto von Krusenstierna (omval), ledamöterna Lotta Polfeldt (nyval), Caroline Aaby (nyval), Cecilia Friberg (omval) och Emelie von Krusenstierna (nyval).

Nästa internationella släktträff äger rum i Tyskland 2017 och nästa släktmöte 2019.

Otto von Krusenstierna, ordförande

KUYLENSTIERNNA

Kuylenstiernska släktföreningen återuppväcktes i samband med släktens 300-årsjubileum 1993. Sedan dess har föreningen varit livaktig och hade sitt nionde möte efter återbildandet den 12 september

2015 på Karlsborgs fästning och Göta kanal. Ett av föreningens mål är att försöka ha vartannat möte utanför Stockholm och Riddarhuset, gärna med anknytning till någon del av släkten. Vi har bland annat haft möten i Göteborg, i södra Västergötland (Gammalsjö), Halmstad två gånger (Sperlingsholm respektive Arlösa) och Beatelund på Ingarö. Samtliga möten har varit väl så uppskattade som mellanliggande möten på Riddarhuset. Släktens anknytning till Karlsborg har vi bland annat genom översten Carl Wilhelm Kuylenstierna som dog som kommandant på Karlsborgs fästning 1888.

Hundra medlemmar kom från Hudiksvall ner till Skåne, och även från Danmark. Mötet inleddes med samling på Wanäs mäss, därefter guidade turer på fästningen och museet för de vuxna och de större barnen. Samtidigt sökte de mindre barnen efter den bortrövade svenska guldreserven. Dessa aktiviteter avslutades vid slottskyrkan där årets föreningsstämma under ledning av ordförande Rickard Kuylenstierna avhölls.

Sedvanliga föreningsfrågor avhandlades, ekonomisk redovisning och förvaltning godkändes. Stämman återvalde sittande styrelse oförändrad med bland annat Richard Kuylenstierna som ordförande, Catharina Kuylenstierna som kassör och Eva Kuylenstierna som sekreterare. Övriga styrelsemedlemmar är Catharina »Tottan» Kuylenstierna, Anna »Kicki» Kuylenstierna, Carl-Henric Kuylenstierna samt Bo Kuylenstierna. Direkt efter stämman höll släktens mycket uppskattade älderman Falk Kuylenstierna ett kort föredrag om kommandanten och översten Carl Wilhelm Kuylenstierna.

Årets möte var i viss mån väderberoende och vädergudarna var oss nådiga. Fortsättningen av träffen på båten Sandön under kvällen på bland annat sjön Viken och Göta kanal med slussning i Forsvik blev synnerligen lyckad. Båtmiljön och den vackra maritima omgivningen inspirerade till ovanligt omväxlande mingel över gren- och generationsgränser. Det jämförelsevis stora inslaget av yngre medlemmar med småbarn bidrog i hög grad till detta. Kvällen avslutades med en uppskattad frågesport med anknytning till släktens ursprung.

Bo Kuylenstierna, vice ordförande

LILJENCRA NTZ

I maj 2015 avhölls föreningsstämma i den Liljencrantz-ska columbarie- och släktföreningen på det vackra Sturehofs slott som stamfadern, riksrådet Johan Liljencrantz, lät uppföra på 1780-talet efter ritningar av Carl Fredrik Adelcrantz.

Johan Liljencrantz, känd bland annat som kung Gustav III:s skicklige finansminister, var född år 1730 och avled år 1815. Med anledning av 200-årsminnet av hans bortgång samlades ett tjugotal av föreningens medlemmar före stämman för en minnesceremoni vid det Liljencrantz-ska gravkoret, ritat av Carl Christoffer Gjörwell d.y., på Botkyrka kyrkogård, där en krans nedlades.

Sedan föreningsangelägenheterna avklarats intogs en gemensam lunch på slottscaféet i det vackra värvädrat.

Carl-Wilhelm Liljencrantz

SPARRE

Visste ni att den tyska staden Mainz utanför Frankfurt – staden där Gutenberg uppfann tryckerikonsten – under fem år i praktiken var Sveriges huvudstad? Gustav II Adolf erövrade Mainz 1631 och fram till 1635 residerade här talrika ministrar och ämbeten, mynt präglades och den magnifika borgen Gustavsburg byggdes. Mainz förste svenske överståthållare var Johan Eriksen Sparre och av denna anledning höll 60 medlemmar ur den Sparreska släktföreningen sitt årsmöte i Mainz. Den tyske historikern doktor Herrmann-Dieter Müller har under flera år grävt i historiska arkiv både i Sverige och i Tyskland och ställer i sin doktorsavhandling upp tesen att svenskarna inte bara önskat erövrastaden utan även haft för avsikt att etablera Mainz som huvudstad i ett tyskt-svenskt protestantiskt rike.

Vi guidades genom den vackra staden i strålade solskin på jakt efter spår från svensktiden. Evenemanget kröntes med en audiens hos stadens borgmästare Michael Ebling, som bjöd på lunch i rådhuset. Släktföreningen överlämnade en replik av ett porträtt på Johan Sparre (originalet hänger i

Lantmarskalkssalen på Ridarhuset). Även stadsarkivarien och pressen var närvarande och flera reportage publicerades i lokaltidningarna. Stadsarkivet är för övrigt mycket intresserade av samtida dokument om svenskarnas tid i Mainz. Om någon läsare av denna artikel känner till dylika dokument, är han/hon välkommen att höra av sig till släktföreningen via sparre.nu.

Det finns tyvärr knappast några spår kvar från svensktiden. Mainz har genom sitt strategiska läge där floderna Main och Rhen strålar samman ofta varit föremål för angrepp av främmande makter. Framför allt fransmännen har varit aktiva och har ockuperat staden vid ett flertal tillfällen. Under andra världskriget förstördes staden till 80 procent av amerikanska bomber. Borgen Gustavsburg existerar endast som namn på en av stadens förorter. Sedan svenskarnas tid har Mainz aldrig mer varit protestantiskt. Nu är staden en av Tysklands mest katolska städer med biskopssäte och en berömd karneval.

Johan Eriksson Sparre var son till Erik Sparre som halshöggs vid Linköpings blodbad år 1600. Johan var en av Gustav II Adolfs närmaste män och var gift med Axel Oxenstiernas syster Ebba. Hans tid som Mainz överståthållare varade dock inte länge, då han redan efter ett halvt år drabbades av pesten och dog 1632. Johan Sparre begravdes i Norrsunda kyrka, där hans änka lät uppföra ett gravkor.

Släktresan fortsatte till Augsburg där vi inbjudits av fursten Antoine Fugger-Babenhusen, vars mor var född Bielke och mormor född Sparre. Vi tillbringade en härlig eftermiddag där på Sveriges nationaldag där vi kunde njuta av furstens sju mycket vackra trädgårdar och han guidade oss på utmärkt svenska. I Augsburg besökte vi även världens äldsta socialinrättning, »Die Fuggerei» med ett par hundra små våningar för äldre obemedlade personer. Familjen Fugger sköter den fortfarande och har inte höjt hyran sedan 1500-talet.

Ulf Sparre

TOLL

Ätten Tolls Släktförening samlades på Ridarhuset den 16 maj 2015 för sitt ordinarie släkthemöte. Mötet föregicks av kringaktivite-

ter som en golftävling på Täby Golfklubb, pubkväll under otvungna former i Gamla stan och en båttur under femton av Stockholms broar med efterföljande lunch på Moderna museet. Golfandet fick ske i regn och hagel varvat med uppehållsväder och avslutades med prisutdelning och lunch.

Släkthemötet inleddes med mingel i StenhalLEN följt av förhandlingar i Ridarhusalen varvid beslutades att vidga ändamålet för släktens fond att också innefatta resebidrag till unga medlemmars utbildningsresor förenade med släkttkontakter. En opinion för att arrangera nästa släkthemöte 2018 på Bäckaskogs slott i Skåne (fältmarskalken J.C. Toll residerade där som generalguvernör för Skåne i början på 1800-talet) visade sig föreliggande. Intresset för att hitta släktens fyra vapenplåtar på väggarna i Ridarhusalen var stort. Det formella slöts med en uppsluppen middag för 98 deltagare i Lantmarskalkssalen med efterföljande samkväm och dans. De deltagande barnen hade en del särskilda aktiviteter under kvällen och de minsta kunde dra fördel av två barnflickor.

Under söndagen hade vi planerat en guidad tur i Hagaparken, men den regnade inne med besked. I stället samlades några tappar för en brunch i Koppärtälten och en efterföljande utmärkt och mycket uppskattad visning av Gustav III:s paviljong.

Deltagarna fick trots väder och vind en fullmatad helg i Stockholm och jag tror de flesta ser fram mot nya uppslupna möten, närmast på Bäckaskog.

Mats Toll, ordförande

ÅKERHIELM

Göran Åkerhielm af Margrethelund (1920–1991) ägde och förvaltade den mellersta delen av ön Källskär längst ut i havsbandet i den allra sydligaste åländska skärgården. Här omvandlade han kala klippor till ett miniatyrparadis med blomsterprakt, gröna gräsmattor, hjortron och till och med vildvin. Allt skyd-

dades mot stormar och oväder bakom stenmurar. Han uppförde ett flertal hus och sjöbodnar och en liten hamn, till stor del med egen handkraft – ett i sanning imponerande livsverk! Allt byggdes med gammaldags teknik, utan vare sig betong, moderna maskiner eller andra hjälpmedel. Många vänner besökte honom och alla, hög som låg, fick hjälpa till med olika sysslor. Särskilt noteras Tove Jansson i gästlistan, som senare målade en Mumintrollinspireerad tavla att hängas ovanför spiselkranen.

Göran Åkerhielm skänkte sitt privata paradiset till den åländska regeringen år 1984. I turistbroschyrer om Kökar finns Källskär nämnt som en naturskön och kulturhistoriskt värdefull plats. Det är därför många som besöker ön och hans skapelse, som underhålls av en särskilt tillsatt tillsynsman. Göran Åkerhielms ö är numera ett av Ålands större besöksmål, och blev även Åkerhielmska släktföreningens höjdpunkt under släkthemötet som hölls den 4–6 september 2015. Glädjande nog hade sex släktingar kommit hela vägen från USA och ett stort antal släktingar från flera olika europeiska länder för att delta i släkthemötesdagen.

Sammanlagt 52 deltagare åkte buss och färja till Mariehamn för inkvartering på hotell i två nätter. För att komma hela vägen till Källskär lördagen den 5 september, hade två charterbåtar hyrts in, liksom guide på ön. Här serverades även en enkel lunch. Lyckligtvis hade vi vädrets makter med oss som bjöd på en riktigt härlig sensommardag med strålande sol och svaga vindar. Från finska och svenska fastlandet rapporterades samtidigt regnväder.

Samma kväll hölls det formella släkthemötet på hotellet. Det blev nyval av Peter Åkerhielm (Blombackäkten) till styrelsen, men i övrigt omval av styrelseledamöter, revisorer och valberedning. Kvällen avslutades med middag och dans.

Man kan utan vidare konstatera att släkthemötesprogrammet mottogs väl och att stämningen var på topp, som alltid när Åkerhielmarna träffas. Söndageftermiddagen ägnades åt resan tillbaka till Stockholm.

Nästa släkthemöte äger rum helgen den 21–23 september 2018, då föreningens 100-års jubileum ska uppmärksammas.

Carl-Gustaf Åkerhielm, ordförande